

Jutta Keränen & Heidi Orava

RIKOKSIA RAKKAUDESSA

Parisuhdeväkivallan esitutkinnalliset kysymykset

RIKOKSIA RAKKAUDESSA

Parisuhdeväkivallan esitutkinnalliset kysymykset

Jutta Keränen
Heidi Orava
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Jutta Keränen ja Heidi Orava

Opinnäytetyön nimi: Rikoksia rakkaudessa – parisuhdeväkivallan esitutkinnalliset kysymykset

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 78 sivua + 4 liitesivua

Opinnäytetyössämme tarkastelemme parisuhdeväkivaltarikoksia ja niiden esitutkintaa sekä poliisin roolia kyseisten rikosten selvittämisessä ja ennaltaehkäisemisessä. Tutkimuskysymyksemme ovat 1) Miten parisuhdeväkivallan esitutkinta etenee käytännössä? 2) Millaisia keinoja poliisilla on käytössään parisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseksi? 3) Miten esitutkinta, esitutkintaan liittyvät toimenpiteet ja poliisin keinot parisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseksi voidaan esittää kaavion muodossa?

Tietoperustana opinnäytetyössämme on käytetty ajantasaista lainsäädäntöä, lain valmisteluaineistoa, oikeuskirjallisuutta, asiantuntijakirjoituksia, tutkimusjulkaisuja ja raportteja sekä selvityksiä eri virallislähteistä. Keskeiset lakilähteet ovat rikoslaki (19.12.1889/39), esitutkintalaki (30.4.1987/449), pakkokeinolaki (30.4.1987/450) ja poliisilaki (7.4.1995/493). Tärkein kirjallisuuslähde on Johanna Niemi-Kiesiläisen teos rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Tilastojulkaisuista erityisen merkittävä on oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu Rikollisuustilanne 2010. Tutkimusmenetelmänä on lainoppi ja kvalitatiivinen menetelmä. Toteutimme kolme teemahaastattelua Oulun poliisilaitoksessa konkreettisemmän käsityksen saamiseksi tutkittavasta aihealueesta.

Parisuhdeväkivalta tarkoittaa avioliitossa, avoliitossa tai seurustelusuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta on jokaista sosiaaliluokkaa koskevaa ja yleensä toistuvaa väkivaltaa sekä suurelta osin piilorikollisuutta. Kaikki parisuhdeväkivaltatapaukset ovat erilaisia. Useimmiten esitutkinta etenee kotihälytystehtävän kautta rikosilmoituksen kirjaamiseen, asianosaisten kuulusteluihin, lääkärinlausunnon hankkimiseen ja esitutkintapöytäkirjan laatimiseen esitutkinnan päättyessä. Esitutkinnassa ongelmaksi voivat muodostua asianomistajan vaikeneminen tapahtumista, osapuolten ristiriitaiset kertomukset ja hämärit muistikuvat tapahtumien kulusta.

Parisuhdeväkivaltatapauksissa pakkokeinojen käyttämisellä ja sovittelulla on tärkeä rooli esitutkinnan edetessä. Poliisi pyrkii tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään parisuhdeväkivaltatapauksia muun muassa viranomaisyhteistyöllä ja koulutuksella sekä pyrkimällä onnistuneeseen kotihälytystehtävän hoitamiseen. Yhteenvetona tutkimuksestamme laadimme prosessikaavion parisuhdeväkivaltarikosten esitutkinnasta.

asiasanat: parisuhdeväkivalta, esitutkinta

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Business and Information Management,
Option of Law and Administration

Author: Jutta Keränen ja Heidi Orava

Title of thesis: Crimes in love affairs – Preliminary investigation on domestic violence offences

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012

Number of pages: 78 pages + 4 appendixes

The objective of this thesis was to examine domestic violence offences and the process of preliminary investigation in such cases. We also explored the police role in identifying and preventing domestic violence crimes. The research problems were 1) How does the preliminary investigation on domestic violence cases proceed in practice? 2) What kind of measures the police have against the spiral of domestic violence? 3) How can the preliminary investigation, the supportive actions during the preliminary investigation and the police measures against the spiral of domestic violence be presented as a process chart?

Theoretical background of the thesis consisted of the law in force, legislative history, legal literature, articles by specialists of law, surveys and researches, and blue books by different authorities. The main laws exploited are Criminal Code (19.12.1889/39), Criminal Investigations Act (30.4.1987/449), Coercive Measures Act (30.4.1987/450) and Police Act (7.4.1995/493). The most relevant literary work was rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta by Johanna Niemi-Kiesiläinen. The most valuable research was published by The National Research Institute Of Legal Policy. The research methods employed in our thesis were juridical and qualitative. We carried out three theme surveys in Oulu Police Department to include more practical aspects in the study.

In our thesis domestic violence was defined as violence related only to relationship partners. Domestic violence is mostly repetitive and hidden criminality which concerns every social class. Each case is different. Generally the preliminary investigation proceeds from police visiting the household, reporting the offence, questioning the parties and acquiring a medical certificate, to the drawing up the record when the preliminary investigation has been completed. The silence of the plaintiff, parties' contradiction of the statements and vague recollections of the events can however be examples of challenges occurring during the preliminary investigation on domestic violence.

In the cases of domestic violence coercive measures and conciliation are also important during preliminary investigation. The police strive for identification and prevention of domestic violence for example by cooperating with other authorities, providing training for police personnel and dealing with distress calls diligently. As a summary of our thesis, we compiled a process chart about preliminary investigation concerning domestic violence.

Keywords: domestic violence, preliminary investigation

LYHENTEET

AsiakasL	Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812
EPA	Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 17.6.1988/575
ETL	Esitutkintalaki 30.4.1987/449
HE	Hallituksen esitys
JulkisuusL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621
LähestymiskieltoL	Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898
MARAK	Moniammatillinen riskienarviointikokous
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
PKL	Pakkokeinolaki 30.4.1987/450
PoIL	Poliisilaki 7.4.1995/493
PotilasL	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
SovitteluL	Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	PARISUHDEVÄKIVALTA SUOMESSA	11
	2.1 Parisuhdeväkivallan muodot	12
	2.1.1 Pahoinpitelyt.....	13
	2.1.2 Seksuaalirikokset	14
	2.1.3 Henkirikokset.....	17
	2.2 Syyteoikeus.....	18
3	NAINEN PARISUHDEVÄKIVALLAN OSAPUOLENA	20
	3.1 Naiset parisuhdeväkivallan uhreina.....	20
	3.2 Naiset parisuhdeväkivallan tekijöinä.....	23
4	PARISUHDEVÄKIVALTARIKOSTEN ESITUTKINTA	27
	4.1 Rikoksen ilmitulo	27
	4.2 Toiminta kotihälytystilanteessa.....	30
	4.3 Esitutkinnan aloittaminen	33
	4.4 Näytön kerääminen	35
	4.4.1 Tekninen tutkinta.....	36
	4.4.2 Taktinen tutkinta.....	38
	4.4.3 Asianomistajan totuudessa pysymisvelvollisuus	41
	4.5 Esitutkintaa tukevat toimet	42
	4.5.1 Pakkokeinot.....	42
	4.5.2 Lähestymiskielto.....	45
	4.5.3 Parisuhdeväkivallan sovittelu	47
	4.6 Esitutkinnan päättyminen	49
	4.6.1 Poliisin tekemä ei rikosta –päätös	49
	4.6.2 Esitys esitutkinnan rajoittamisesta	50
	4.6.3 Syyteharkintaan lähettäminen	52
5	POLIISIN KEINOT PARISUHDEVÄKIVALLAN KIERTEEN KATKAISEMISEKSI.....	54
	5.1 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa	54
	5.2 Kenttäpartio- ja tutkintatoimien tehostaminen sekä koulutus.....	57

6	JOHTOPÄÄTÖKSET	61
7	POHDINTA	66
	LÄHTEET	71
	LIITTEET.....	79

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössämme tarkastelemme parisuhdeväkivaltarikoksia sekä niiden esitutinnan vaihteita.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat

1. Miten parisuhdeväkivallan esitutkinta etenee käytännössä?
2. Millaisia keinoja poliisilla on käytössään parisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseksi?
3. Miten esitutkinta, esitutkintaan liittyvät toimenpiteet ja poliisin keinot parisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseksi voidaan esittää kaavion muodossa?

Tarkoituksenamme on tutkimuksen päätteeksi tuottaa kaavio esitutinnan kuluista sekä siihen liittyvistä toimenpiteistä parisuhdeväkivaltarikoksissa. Koska parisuhdeväkivaltaan liittyvät tutkimukset ovat keskittyneet pääosin naisiin parisuhdeväkivallan uhreina, otamme teoriassa esille myös näkökulmaa naisista parisuhdeväkivallan tekijöinä.

Keskeiset käsitteet opinnäytetyössämme ovat parisuhdeväkivalta ja esitutkinta. Parisuhdeväkivalta on tuttu ilmiö kaikissa sosiaaliluokissa (Väestöliitto 2012b, hakupäivä 19.9.2012). Se tarkoittaa avioliitossa, avoliitossa tai seurustelusuhhteessa tapahtuvaa väkivaltaa (HE 78/2010 vp, 3). Tässä opinnäytetyössä rajaamme parisuhdeväkivallan tarkastelun koskemaan ainoastaan fyysisen väkivallan eri muotoja.

Suurin osa fyysisestä väkivallasta esiintyy lievinä tekemuotoina, kuten liikkumisen estämisenä tai läimäisynä, kun taas media tuo usein esille toistuvaa ja tekovalta tärkeitä väkivaltaa (Piispa 2008, 106,122). Parisuhdeväkivalta on kuitenkin asteittain kovenevaa ja pitkittyvää väkivaltaa, johon puuttuminen on tärkeää niin yksilötasolla kuin yhteiskunnallisestikin (HE 78/2010, 8). Vaikka parisuhdeväkivalta mielletään useimmiten fyysiseksi väkivallaksi, voi siihen kuu-

lua myös toisen alistamista henkisesti, taloudellisen tilanteen kontrollointia ja ystäväpiiristä eristämistä (Väestöliitto 2012a, hakupäivä 19.9.2012). Suurin osa parisuhdeväkivallasta kohdistuu naisiin, mutta viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota myös miehiin parisuhdeväkivallan uhreina (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 8-9).

Esitutkinnalla tarkoitetaan selvityksen hankkimista epäilyistä rikoksesta, jotta mahdollinen syyteharkinta voidaan suorittaa ja rikosoikeudenkäynti valmistella (Tolvanen & Kukkonen 2011, 1). Esitutinnan onnistuminen on siten olennaisessa osassa parisuhdeväkivaltarikosten selvittämisessä ja tekijöiden vastuuseen saattamisessa. Koska parisuhdeväkivaltatapauksissa osapuolet ovat toisilleen läheisiä, se voi tuoda rikoksen selvittämiseen omat haasteensa. Poliisilla on luonnollisesti merkittävä rooli parisuhdeväkivaltarikosten tutkimisessa, mutta myös ennaltaehkäisevä työ parisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi on tärkeää.

Tutkimusmenetelmämme opinnäytetyössä on lainoppi. Lainoppi tarkoittaa oikeudellisia tekstejä tutkivaa tulkintatiedettä (Hirvonen 2011, 36). Lainopin keskeisenä menetelmänä on tulkinta, jonka avulla selvitetään oikeusnormien ajatussisältöjä. Lainoppiin kuuluu myös oikeuslähdeoppi, joka kuvaa oikeuslähteiden käyttöä ja niiden keskinäistä järjestystä. (Hirvonen 2011, 36, 41). Keskeisiä lakeja työhömmme liittyen ovat rikoslaki (19.12.1889/39), esitutkintalaki (30.4.1987/449), pakkokeinolaki (30.4.1987/450) ja poliisilaki (7.4.1995/493). Lakien lisäksi tietoperustamme pohjautuu tilastotietoihin ja tutkimuksiin, joiden lähteenä toimivat pääosin tilastokeskus sekä oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tämän lisäksi käytämme runsaasti oikeuskirjallisuutta sekä virallislähteiden raportteja ja julkaisuja, etenkin oikeusministeriön julkaisuja. Kirjallisuudesta päälähteenä toimii Johanna Niemi-Kiesiläisen teos rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta.

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Oulun poliisilaitos ja yhteyshenkilönä toimi rikostorjuntayksikön johtaja Tapani Tasanto. Hänen haastattelunsa lisäksi toteutimme kaksi muuta teemahaastattelua Oulun poliisilaitoksessa. Haastateltavina olivat tutkintapuolen poliisi sekä kenttäpoliisi. Haastattelu on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimusmetodeista. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa

haastattelussa keskitytään tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan haastateltavien kanssa. Haastattelukysymyksille ei ole kuitenkaan määrätty tarkkaa muotoa tai järjestystä, jotta haastateltavien tulkinnat ja heidän asioille antamat merkitykset tulevat ilmi. Teemahaastattelussa kerättävä aineisto rakentuu siis haastateltavan henkilön kokemuksista käsin, jolloin tutkijan omat oletukset eivät rajaa aineiston laajuutta tai vaikuta siihen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 13, 47-48.)

2 PARISUHDEVÄKIVALTA SUOMESSA

Parisuhdeväkivalta on lähisuhdeväkivallan yleisin muoto. Se tarkoittaa avioliitossa, avoliitossa tai seurustelusuhhteessa tapahtuvaa fyysistä, henkistä, taloudellista tai sosiaalista väkivaltaa. (HE 78/2010 vp, 3; Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, hakupäivä 17.9.2012.) Useimmiten parisuhdeväkivalta on yhteenkietoutunutta, jolloin uhri kokee sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta on aikoinaan ollut yksityinen ja hyvin vaiettu aihe: On jopa katsottu, että miehellä on oikeus kurittaa vaimoaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Vasta 1900-luvulta lähtien on Suomessa alettu kiinnittää huomiota parisuhdeväkivallan vaikutuksiin ja haittoihin sekä yhteiskunnallisella että yksityisellä tasolla. Siirryttäessä 2000-luvulle on parisuhdeväkivallan vakavuus tiedostettu. (Aula 2010, 55.)

Suurimmissa osissa tapauksista parisuhdeväkivallan uhri on nainen. Suomen lainsäädäntö on kuitenkin sukupuolineutraali eikä määrittele rikoksen tekijää ja uhria sukupuolen perusteella. Ruotsissa parisuhdeväkivallan tiedostaminen alkoi aiemmin Suomeen verrattuna. Kotona kurittaminen kiellettiin Ruotsissa jo vuonna 1864, Suomessa 1970. Aviovaimon raiskaus kriminalisoitiin 1962, Suomessa sama tapahtui 1994. Lisäksi Ruotsissa on vuodesta 1998 ollut voimassa säännös niin sanotusta naisrauharikoksesta. Naisrauharikostapauksissa yksittäiset teot johtavat naisen koskemattomuuden toistuvaan loukkaamiseen ja vakaviin omantunnonarvon vaurioihin. Naisrauharikoksesta voidaan tuomita henkilö, joka on syyllistynyt vähintään kahteen rangaistavaan tekoon, esimerkiksi pahoinpitelyyn, raiskaukseen tai laittomaan pakottamiseen. (Brottsbalk 4:4a.2 §, hakupäivä 13.7.2012; Aula 2010, 56-57.)

Parisuhdeväkivallalle on esitetty erilaisia syitä riippuen siitä, mistä näkökulmasta sitä katsotaan. Luultavasti yleisin ajatus on se, että parisuhdeväkivaltaan liittyy aina tavalla tai toisella joko alkoholi tai mustasukkaisuus. Suomalaiseen yhteiskuntaan on juurtunut vahvasti näkemys siitä, että alkoholi ja väkivalta kuuluvat yhteen. Kun parisuhdeväkivaltaa selitetään alkoholin käytöllä, ei kiinnitetä

huomiota väkivallan tekijän piirteisiin ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Usein ajatellaan, että väkivaltainen käytös loppuu, kun alkoholin käyttö lopetetaan. Ongelmat eivät kuitenkaan aina korjaudu yksinkertaisella tavalla, sillä alkoholilla ei ole osuutta kaikissa väkivaltatapauksissa. (Savolainen 2007, 50.)

Suomessa on parisuhdeväkivaltaa tulkittu lähinnä kahdesta näkökulmasta käsin: vuorovaikutus- ja vallankäyttönäkökulmasta. Vuorovaikutusnäkökulman mukaan parisuhdeväkivalta on osoitus perheen välisen vuorovaikutuksen häiriintymisestä. Tähän voivat olla syynä esimerkiksi kommunikaation puute tai osapuolien henkilökohtaiset ominaisuudet. Vuorovaikutusnäkökulma pyrkii etsimään parisuhdeväkivallalle syitä ja neutraloimaan väkivaltaiset teot. Se korostaa sosiaalihuollon toimenpiteiden ja sovittelun merkitystä parisuhdeväkivaltatapauksen ratkaisemisessa. (Savolainen 2007, 54.)

Vuorovaikutusnäkökulma oli ensimmäisiä parisuhdeväkivallasta esitettyjä näkökulmia. Myöhemmin Suomeen tuli vallankäyttönäkökulma vuorovaikutusnäkökulman rinnalle. Sen mukaan parisuhdeväkivalta on parisuhteessa esiintyvää epäoikeutettua vallankäyttöä. Se korostaa sitä, että väkivalta on aina väkivaltaa riippumatta siitä, että tekijä on uhrille läheinen ihminen ja painottaa yhteiskunnan roolia väkivaltaan puuttumisessa. (Savolainen 2007, 54-55.)

2.1 Parisuhdeväkivallan muodot

Parisuhdeväkivalta eroaa muusta väkivallasta ehkä eniten siinä, että se on toistuvaa väkivaltaa. Uhri joutuu saman henkilön väkivaltaisten tekojen kohteeksi useita kertoja. Pahoinpitelijä voi olla vuoroin väkivaltainen ja vuoroin hellä ja huomaavainen, jolloin uhrin kynnys väkivallan ilmoittamisesta nousee. Toistuvuutta leimaa usein myös se, että väkivalta muuttuu vakavammaksi ajan kuluessa sen sijaan, että se pysyisi samanasteisena koko ajan. (Savolainen 2007, 52.)

Kuten aiemmin todettiin, parisuhdeväkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä, taloudellista tai sosiaalista (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, hakupäivä 17.9.2012).

Fyysiseen parisuhdeväkivaltaan katsotaan kuuluvan henkirikokset, seksuaalirikokset ja pahoinpitelyt (Niemi-Kiesiläinen 2007, 35-40). Psykkistä väkivaltaa ovat muun muassa uhkailu, vangitseminen sisätiloihin, mitätöinti, syyttely, seuraaminen, vähättely, haukkuminen sekä käyttäytymisen kontrollointi (Savolainen 2007, 52). Taloudellinen väkivalta voi ilmetä esimerkiksi kumppanin varojen käytön valvomisena tai omaisuuden tuhoamisena ja sosiaalinen väkivalta eristämisenä ja sosiaalisen verkoston kontrolloimisena (Väestöliitto 2012a, haku-päivä 19.9.2012). Tässä opinnäytetyössä keskitymme ainoastaan fyysisen väkivallan eri muotoihin.

2.1.1 Pahoinpitelyt

Pahoinpitelyrikoksista säädetään rikoslain 21 luvussa. Pahoinpitely tarkoittaa ruumiillista väkivaltaa, jolla vahingoitetaan toisen terveyttä, aiheutetaan kipua tai saatetaan toinen tiedottomaan tilaan. Pahoinpitelyksi katsotaan myös terveyden vahingoittaminen ilman ruumiillista väkivaltaa. (RL 21:5 §.) Pahoinpitely on siis perusmuodoltaan kipua aiheuttavaa tai vammaan johtavaa fyysistä väkivaltaa. Pahoinpitelyn tunnusmerkistö voi täytyä joko tekotavan tai syntyneen seurauksen perusteella. Pahoinpitelyksi katsotaan esimerkiksi lyöminen, läpsiminen, potkiminen, pureminen, kuristaminen, töniminen sekä käsien vääntäminen. Pahoinpitelyssä on kyse nimenomaan terveyteen kohdistuvasta rikoksesta. Jos teolla aiheutetaan uhrille kipua tai vamma, ei tekotavalla ole merkitystä pahoinpitelyn tunnusmerkistön arvioimisen kannalta. (Savolainen 2007, 26.)

Pahoinpitelyä pidetään törkeänä, jos kvalifiointiperuste ja kokonaistörkeyden vaatimukset täyttyvät (Savolainen 2007, 27). Pahoinpitely on törkeä, jos siinä aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai käytetään ampu- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 21:6.1 §.)

Lievänä pahoinpitelynä pidetään tekoa, joka on kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähyyden tai muut rikokseen liittyvät seikat

(RL 21:7 §). Lievä pahoinpitely on jokin tekotavaltaan verraten vähäinen rikos, kuten esimerkiksi töniminen, jonka seurauksena uhri kaatuu ja loukkaa itsensä (Savolainen 2007, 32).

Parisuhdeväkivaltaan liittyy tyypillisesti lyöminen, hakkaaminen, repiminen, esineellä heittäminen tai kuristaminen. Suurin osa parisuhdeväkivallasta ilmeneekin jonakin pahoinpitelyn muotona. (Allstedt 2005, 14.) Naisiin kohdistetaan huomattavan paljon enemmän pahoinpitelyrikoksia kuin miehiin. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2007 parisuhteessa tapahtuvia, naisiin kohdistuvia pahoinpitelyjä tuli poliisin tietoon yhteensä 2363. Miehiin kohdistuvia pahoinpitelyjä sen sijaan oli ainoastaan 378 kappaletta. (Salmi ym. 2009, 9.) Vaikka parisuhteessa tapahtuvat pahoinpitelyt ovat pääosin lievempiä tekemuotoja, Noposen (2007) tekemän tutkimuksen mukaan poliisille ilmoitetuista pari- ja lähisuhteessa tapahtuneista pahoinpitelyistä 60 % oli henkeä uhkaavaa. Tutkimuksen mukaan parisuhdeväkivallan on vammoiltaan ja tekotavaltaan oltava vakavampaa kuin tuntemattomien tekemä väkivalta johtaakseen asianomistajan tekemään rikosilmoitukseen. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu; Noponen 2007, 51-52.)

2.1.2 Seksuaalirikokset

Parisuhdeväkivallaksi katsottavia seksuaalirikoksia ovat raiskaus, törkeä raiskaus sekä pakottaminen sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon (RL 20:1.1-4 §). Raiskaukseen syyllistyy se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa. Myös sukupuoliyhteys sellaisen henkilön kanssa, joka ei tiedottomuuden, sairauden, pelkotilan, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia kykene puolustamaan itseään tai ilmaisemaan tahtoaan, on rangaistavaa ja täyttää raiskauksen tunnusmerkit. (RL 20:1.1-2 §.) Perusmuotoisen raiskauksen tekotavalle on tyypillistä retuuttaminen ja väkivalloin aloillaan pitäminen. Noin kuudenneksessä tapauksissa esiintyy nyrkillä lyömistä tai potkimista. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 17.)

Raiskauksen ja törkeän raiskauksen ratkaiseva ero on käytetyn väkivallan määrä ja teon raakuus. Raiskaus on törkeä, jos siinä aiheutetaan uhrille vaikea ruumiinvamma, hengenvaarallinen tila, vakava sairaus tai rikos tehdään erityisen raa'alla, nöyryyttävällä tai julmalla tavalla. Raiskaus katsotaan myös törkeäksi, jos siinä käytetään terä- tai ampuma-asetta tai muuta hengenvaarallista välinettä tai muuten uhataan vakavalla väkivallalla. Jos raiskauksen tekevät useat henkilöt tai siinä aiheutetaan merkittävää henkistä tai ruumiillista kärsimystä, raiskaus on myös törkeä. Yhden tai useamman tunnusmerkin täyttymisen lisäksi raiskauksen on myös oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 20:2.1 §.)

Törkeissä raiskauksissa tekotapoihin voi sisältyä erimuotoista väkivaltaa. Tyypillisiä teonkuvauksissa esiintyviä väkivallan muotoja ovat useita kertoja lyöminen tai kuristaminen. Myös useat tekijät ja useamman tunnin mittainen vapaudenriisto ovat melko tyypillisiä törkeissä raiskauksissa. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 17.)

Pakottaminen sukupuoliyhteyteen on raiskausta lievempi muoto, jossa raiskaus tehdään kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat. Tämän lisäksi kyseiseen rikokseen syyllistyy se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen muuten kuin henkilöön kohdistuvaa uhkausta käyttäen. (RL 20:3.1-2 §).

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon viittaa muihin tekoihin kuin sukupuoliyhteyteen. Rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun uhri pakotetaan ryhtymään seksuaaliseen tekoon tai alistetaan sellaisen teon kohteeksi väkivallalla tai uhkauksella ja hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan loukataan olennaisesti. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. (RL 20:4.1-2 §; RL 20:1.1 §.)

Raiskauksien määrä on kasvanut Suomessa 2000-luvulle tultaessa. Esimerkiksi vuonna 1991 poliisin tietoon tuli alle 400 raiskausrikosta, kun vastaava luku oli vuonna 2010 yli 800. Vuosina 2006-2010 poliisille ilmoitettiin keskimäärin 750 raiskaustapausta vuodessa. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 31.) Raiskaustuomioiden arvioidaan kuitenkin vielä kaksinkertaistuvan nykyisestä tilanteesta vuonna 2011 tehdyn lakimuutoksen myötä. Tällöin raiskaussäännökseen tehtiin merkittävä muutos, kun raiskaus laajennettiin koskemaan kaikkia niitä tilanteita, joissa tekijä on sukupuoliyh-teydessä puolustuskyvyttömän henkilön kanssa. (RL 20:1.2 §; Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 19,102.) Näihin lukeutuvat myös ne tilanteet, joissa uhri ei esimerkiksi itse aiheutetun humalati-lan vuoksi kykene puolustamaan itseään. Ennen uudistusta kyseiset tapaukset rangaistiin tavallisimmin seksuaalisena hyväksikäyttönä. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 19, 99.)

Suomessa parisuhteessa tapahtuvaa seksuaalista väkivaltaa koskeva lainsäädäntö on kehittynyt jälkijunassa verrattuna muihin länsimaihin. 1990-luvun alussa Suomi oli yksi harvoista länsimaista, jossa aviovaimon pakottamista sukupuoliyhdyntään ei katsottu rikokseksi. Tähän vaikutti erityisesti avioliiton uskonnollinen merkitys ja käsitys siitä, että avioliitto tarkoitti vaimolle velvollisuutta aktiiviseen sukupuolielämään. Rikoksena pidettiin ainoastaan sitä, jos nainen tuli raiskatuksi muun kuin aviomiehen toimesta. Ruotsi oli puolestaan edelläkävijä raiskauksen kriminalisoinnissa, sillä siellä aviovaimon raiskauksesta tuli rikos jo 1962. (Kotanen 2010, 382.)

Suhtautuminen seksuaalirikoksiin, erityisesti raiskauksiin, alkoi kuitenkin muuttua myös Suomessa hitaasti 1970-luvun jälkeen. Suomessa vaikutti erityisesti 1960- ja 1970-luvulla useita feministi- ja tasa-arvoliiikkeitä. Naisten asema ja ruumiinoikeudet eivät kuitenkaan vielä tuolloin saaneet suurta huomiota. Vuoden 1968 seksuaalirikoskomitea hylkäsi ehdotuksen avioliitossa tapahtuneen raiskauksen kriminalisoimiseksi perustelemalla sitä sillä, että avioliitto oli lupaus jatkuvaan seksuaaliseen kanssakäymiseen puolisoitten välillä. (Kotanen 2010, 375.) Viimein vuoden 1991 lakialoitteessa vaadittiin avioliitossa tapahtuvien raiskausten kriminalisointia. Lakialoitteen pohjalta laadittu hallituksen esitys hy-

väksyttiin eduskunnassa vuonna 1994, jolloin aviovaimon raiskaamisesta tuli rikos. Raiskaus säädettiin kuitenkin sukupuolineutraaliksi ja virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi vasta vuonna 1998. (Kotanen 2010, 389.)

2.1.3 Henkirikokset

Vakavimmillaan parisuhdeväkivalta näyttäytyy henkirikosten muodossa. Henkirikoksiksi luetaan rikokset, jotka johtavat ihmisen kuolemaan. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 35). Rikoslain (19.12.1889/39) mukaan henkirikoksia ovat tappo, surma, murha, kuolemantuottamus sekä törkeä kuolemantuottamus. Henkirikokset jaotellaan tahallisuuden perusteella: Murha on suunniteltu, tappo ja surma ovat tahallisia, kun taas kuolemantuottamus tapahtuu huolimattomuuden seurauksena. (RL 21:1-3 §, 21:8 §, 21:9 §; Frände ym. 2006, 213, 271.)

Se, joka tappaa toisen, syyllistyy tappoon (RL 21:1.1 §). Parisuhdeväkivaltatapauksissa rikosentekijä tuomitaan murhasta silloin, jos tappo tehdään vakaasti harkiten, erityisen julmalla tai raa'alla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Lisäksi rikoksen on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. (RL 21:2.1 §.) Surmasta on kyse, jos tappo tehdään lieventävien asiahaarojen vallitessa ottaen huomioon rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikosentekijän vaikuttimet tai muut seikat (RL 21:3.1 §). Kuolemantuottamus on huolimattomuudella toiselle aiheutettu kuolema. Jos kuolemantuottamuksessa kuolema aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, on kyseessä törkeä kuolemantuottamus. (RL 21:8-9 §.)

Tilastokatsaus vuosilta 2003 - 2009 osoittaa, että parisuhdeväkivallalla on merkittävä osa naisiin kohdistuvassa henkirikollisuudessa. Parisuhteissa tapahtuneista henkirikoksista valtaosa kohdistuu naisiin. Kyseisellä ajanjaksolla Suomessa surmattiin yhteensä 264 naista. 67 prosentissa tapauksista tekijänä oli uhrin puoliso tai miesystävä. Vastaavasti taas surmatuista miehistä vain kuusi prosenttia sai surmansa vaimon tai tyttöystävän toimesta. Parisuhdetapot muodostivat vuosina 2003 – 2009 naisiin kohdistuvien henkirikosten päätyypin kai-

kissa ikäryhmissä lukuun ottamatta 20-24-vuotiaita ja yli 70-vuotiaita. (Lehti 2011, 21-22.)

2.2 Syyteoikeus

Parisuhdeväkivaltarikoksista henkirikokset, pahoinpitelyt, törkeä raiskaus ja raiskaus ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia, jotka poliisi tutkii asianomistajan tahdosta riippumatta (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689, 1:2.1 §; Esitutkintalaki 30.4.1987/449, 2 §; Oikeusministeriö 2012, hakupäivä 27.5.2012). Vuoden 2011 alussa tuli voimaan lakimuutos, jonka myötä myös lievä pahoinpitely parisuhteessa tuli virallisen syytteen alaiseksi. Uudistuksen myötä lievä pahoinpitely on virallisen syytteen alainen, jos teko kohdistuu tekijän avio- tai avopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon tai erillään asuviin seurustelukumppaneihin. Säännös koskee myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolia. (RL 21:16.1 §; Oikeusministeriö 2010, hakupäivä 13.3.2012.) Poliisin tulee siis kirjata ja tutkia parisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt, jolloin asianomistajalle ei jää päätösvaltaa tutkinnan aloittamisesta. Hallituksen esityksen mukaan tarve laajentaa lievien pahoinpitelyjen syyteoikeutta lähisuhdeväkivallassa on perusteltavissa esimerkiksi tekijän ja uhrin vaikutusalttiilla suhteella sekä suurella piilorikollisuuden määrällä lähisuhdeväkivallassa. (HE 78/2010 vp, 7.)

Pakottaminen sukupuolilyhteyteen ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon ovat asianomistajarikoksia (RL 20:11 §). Asianomistajarikos tarkoittaa sitä, että poliisi voi ottaa tapauksen tutkittavakseen vain siinä tapauksessa, että asianomistaja on ilmoittanut poliisille tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (ETL 3:1 §; Poliisi 2012, hakupäivä 27.5.2012). Myös raiskauksen kohdalla asianomistajalla on mahdollista estää syytteen nostaminen. Jos raiskauksen uhri omasta vakaasta tahdosta pyytää, että syytettä ei nosteta, eikä yleinen tai yksityinen etu sitä vaadi, syyttäjä voi tehdä toimenpiteistä luopumispäätöksen. (RL 20:12 §.) Uhri voi parisuhdeväkivaltatapauksissa esimerkiksi painostuksen ja kokemansa pelon vuoksi olla vaatimatta rangaistusta, vaikka todellisuudessa haluaisikin tekijän rikosvastuuseen teostaan (Aula 2010, 60).

Vaikka useimmat parisuhdeväkivaltarikokset ovat virallisen syytteen alaisia, on uhrin myötävaikutuksella rikosten selvittämisessä suuri merkitys. Tähän vaikuttaa esimerkiksi se, että suurin osa parisuhdeväkivallasta tapahtuu kotona. Teosta useimmiten ilmoittaa poliisille uhri, joten poliisi ei saa tietää tapauksista, jos uhri päättää pitää asian salassa. Näin ollen hyvin monessa tapauksessa uhrilla on käytännössä itsenäinen valta päättää tutkinnan aloittamisesta. (Aula 2010, 61-62.)

3 NAINEN PARISUHDEVÄKIVALLAN OSAPUOLENA

3.1 Naiset parisuhdeväkivallan uhreina

Suurin osa kaikesta parisuhdeväkivallasta, noin 90 %, kohdistuu naiseen (Piispa ym. 2006, 14). Parisuhdeväkivalta on luonteeltaan toistuvaa, keskimääräistä vakavampaa ja asteittain kovenevaa, jolloin kierteen katkaiseminen on uhrille hyvin vaikeaa (HE 78/2010, 8). Vaikka poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta on ollut viime aikoina kasvussa, on naisiin kohdistunut parisuhdeväkivalta uhritutkimusten mukaan kuitenkin hieman vähentynyt Suomessa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana (Piispa ym. 2006, 14; Flinck 2006, 20-21). Arviolta vain reilu kolmannes parisuhdeväkivallasta kärsivää on joskus hakenut apua joltakin viranomaiselta (Honkatukia 2008, 221).

Vuonna 2005 noin 20 % parisuhteessa olleista naisista oli kokenut parisuhdeväkivaltaa, joista vajaalle puolelle oli aiheutunut fyysisiä vammoja ja kahdelle kolmasosalle henkisiä seurauksia, kuten pelkoa, masennusta ja vihan tunnetta. Kuten aiemmin kerrottiin, suurin osa parisuhdeväkivallasta esiintyy pahoinpitelyjen lievempinä tekemuotoina. Vuonna 2007 poliisin tietoon tuli reilu 1500 naisiin parisuhteissa kohdistunutta pahoinpitelyä ja runsaat 700 lievää pahoinpitelyä. Nämä ovat moninkertaisia lukuja verrattuna miehiin kohdistuviin lieviin tai perusmuotoisiin pahoinpitelyihin, sillä yli neljä viidestä parisuhteessa tapahtuneesta lievästä tai perusmuotoisesta pahoinpitelystä kohdistui naiseen. (Salmi ym. 2009, 9.)

Parisuhdeväkivallan uhrina näyttäisi yleisimmin olevan nuori avoliitossa elävä nainen (Honkatukia 2008, 219). Piispan (2008) tekemässä tutkimuksessa ilmeni kuitenkin, että esimerkiksi iältään, koulutukseltaan ja alkoholinkäytöltään erilaiset naiset kokevat erityyppistä parisuhdeväkivaltaa. Esimerkiksi nuoret avoliitossa elävät naiset vaikuttavat kokevan tyypillisesti seksuaalista väkivaltaa, kuristamista, lyömistä ja potkimista, josta ei kuitenkaan useinkaan seuraa fyysisiä vammoja. Myös naisen nimittelyä ja mustasukkaisuutta esiintyy usein. (Piispa 2008, 111-113.) Parisuhdeterrorismia puolestaan kokevat useimmiten työelä-

män ulkopuolella olevat ja alkoholia enemmän käyttävät 30-44 vuotiaat naiset, jotka ovat taloudellisesti riippuvaisia kumppaneistaan. Parisuhdeterrorismille tyypillistä on pitkäkestoinen ja melko vakava väkivalta, josta seuraa fyysisiä vammoja kuten haavoja ja luunmurtumia. Miehen käyttämä kontrolli ja naisen elintilan rajoittaminen ovat selkeitä tunnusmerkkejä parisuhdeterrorismille. (Piispa 2008, 115-117.)

Vuonna 2010 tehdyssä parisuhdeväkivaltatutkimuksessa runsaat 14 prosenttia naisista oli kokenut fyysistä väkivaltaa, kuten liikkumisen estämistä, lyömistä, potkimista tai kuristamista, nykyisessä parisuhteessa. Seksuaalista väkivaltaa nykyisessä parisuhteessa oli kokenut ainoastaan alle prosentti vastanneista naisista. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 19.) Huomattavaa onkin, että naiset näyttävät kokeneen selvästi enemmän ja vakavampaa fyysistä ja etenkin seksuaalista väkivaltaa entisten kumppanien toimesta kuin nykyisessä parisuhteessa. Entisen kumppanin tekemää fyysistä väkivaltaa oli kokenut lähes 40 % naisista ja seksuaalista väkivaltaa 12,6 %. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 19.) Tämä voi johtua osaksi siitä, että naiset joutuvat entisten kumppanien uhreiksi myös eroamisen jälkeen. Naiset voivat yhä olla entiseen kumppaniin oikeudellisesti sidoksissa esimerkiksi lasten huoltajuuden takia, jonka vuoksi väkivallalle avautuu mahdollisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 23.)

Tuomioistuimista kerättyjen aineistojen pohjalta tehdyn tutkimuksen mukaan, vuosien 2006 ja 2010 välillä kolmannes kaikista raiskausrikoksista tapahtui puolisoitten tai seurustelukumppanien välillä (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 56). Suhteellinen osuus kaikista raiskausrikoksista vaikuttaisi näin ollen olevan hyvin suuri, mutta luku voi toisaalta kertoa myös siitä, että parisuhteessa tapahtuneet seksuaalirikokset päätyvät useammin tuomioistuimen käsiteltäväksi, kuin tapauksissa joissa tekijä on tuntematon. Parisuhteessa tapahtuneet poliisille ilmoitetut raiskaukset usein päätyvät tuomioon, koska tekijä on tiedossa. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 104.) Kokonaan toinen asia on se, kuinka suuri osa parisuhteessa tapahtuneista raiskauksista ylipäätään kantautuu poliisin tietoon.

Suurin osa tuomioistuimissa olleista parisuhteessa tapahtuneista seksuaalirikoksista oli tuomittu ainoastaan pakottamisena sukupuolilyhteyteen. Kyseisen tutkimuksen mukaan esimerkiksi käytetyn väkivallan, tekotavan ja uhkailujen lisäksi rikosnimikkeen valintaan raiskausrikoksissa näyttäisi vaikuttavan myös tekijän ja uhrin suhde. Lähes puolet seurustelukumppaneiden tai puolisoitten välisistä rikoksista arvioitiin pakottamiseksi sukupuolilyhteyteen, kun taas tuntemattomien välillä tapahtuneista rikoksista tähän ryhmään ei kuulunut ainoatakaan. Parisuhteessa tapahtuneista teoista raiskauksiksi oli luokiteltu reilut 30 % ja törkeiksi noin 20 %. (Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13, Selvityksiä raiskausrikoksista, 95.)

Parisuhteessa tapahtuvaan seksuaaliseen väkivaltaan liittyy usein myös muuta fyysistä väkivaltaa. Seksuaalinen väkivalta vaikuttaisi olevan eräänlainen noidankehä, jossa nainen usein kieltäytyy seksuaalisesta kanssakäynnistä puolisonsa kanssa hänen väkivaltaisuutensa vuoksi, mikä johtaa puolestaan riitoihin, mustasukkaisuuteen ja jälleen väkivaltaan. Entisen kumppanin raiskauksessa on usein puolestaan kyse naisen häpäisemisestä ja parisuhteen päättämisen vuoksi kostamisesta. (Nyqvist 2008, 159-160.) Varsinkin parisuhteessa on tyypillistä, että nainen suostuu seksuaaliseen kanssakäymiseen vain sen vuoksi, ettei mitään pahempaa väkivallan tekoa pääse tapahtumaan. Uhrien haastatteluissa on käynyt ilmi, että tämän vuoksi naiset eivät itsekään aina erota, milloin kyseessä on puolison tekemä rikos. (Nyqvist 2008, 156.)

Kuten aiemmin jo todettiin, huomattavan suuri osa naisiin kohdistuneista henkirikoksista tapahtuu parisuhteessa (Honkatukia 2008, 215; Lehti 2012, 1, 13). Parisuhdeväkivallan uhrina Suomessa kuolee vuosittain 20–30 naista. Entisen tai nykyisen parisuhdekumppanin surmaama nainen onkin toiseksi yleisin henkirikoksen uhri Suomessa (18 %). (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 22.) Parisuhdetapot ovat yleensä yhdessä asuvien puolisoitten välisiä. Ajanjaksolla 2003-2009 tapahtuneista henkirikoksista 64 prosentissa osapuolet asuivat yhdessä, 24 % tapahtui seurustelusuhdeissa ja 12 % oli entisten puolisoitten välisiä. (Lehti 2011, 22.) Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan moni naisiin kohdistuva parisuhdetappo olisi kuitenkin vältettävissä, sillä puolessa tapauksista tekijä on pahoin-

pidellyt uhriaan myös aikaisemmin. Tämän vuoksi aikainen väkivaltakierteeseen puuttuminen olisi elintärkeää. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 22.)

Kuten muissakin parisuhdeväkivaltarikoksissa parisuhteissa tapahtuneissa henkirikoksissa alkoholilla on yleensä osuutta asiaan. Vuosina 2003–2007 lähes 80 prosentissa miehen tekemissä parisuhdehenkirikoksissa jompikumpi osapuolista oli alkoholin vaikutuksen alaisena, 60 prosentissa kumpikin. Suurin riski joutua henkirikoksen uhriksi oli työttömillä työikäisillä naisilla, joiden kuolleisuus henkirikoksiin oli yli yhdeksänkertainen työelämässä oleviin naisiin verrattuna ja viisinkertainen naisten keskihenkirikoskuolleisuuteen nähden. (Salmi ym. 2009, 3.)

3.2 Naiset parisuhdeväkivallan tekijöinä

Kokonaisuudessaan naisten väkivaltarikollisuus on ollut kasvussa viimeisten kahden vuosikymmenen ajalla (Lattu 2008, 169). Naisten tekemää väkivaltaa tutkinut Lattu (2008) keräsi aineistoa yhteensä kolmeltakymmeneltäkolmelta naiselta, joiden uhriksi joutuivat useimmiten heille läheiset ihmiset. Parisuhdeväkivallan tekemuodot vaihtelivat tutkimuksessa ampumisesta ja puukottamisesta raapimiseen ja läpsimiseen. Myös erilaisia tekovälineitä, kuten korkokenkiä oli käytetty. Tapahtumapaikkana toimi yleensä pariskunnan yhteinen koti tai jommankumman asunto. Tutkimuksessa kävi ilmi, että hyvin moneen naisten tekemään parisuhdeväkivaltarikokseen liittyy miehen väkivaltainen käytös kumppaniaan kohtaan. (Lattu 2008, 169,172.)

Naisen tekemä parisuhdeväkivalta vaikuttaakin olevan useasti itsepuolustusta tai väkivaltaista vastustamista, jonka kirjaaminen on lisääntynyt lieviä pahoinpitelyjä koskevan lakimuutoksen jälkeen. Tämä johtuu siitä, että kumppaninsa pahoinpitelemäksi joutunut nainen syyllistyy usein myös rikokseen esimerkiksi läimäisemällä tai potkaisemalla miestä niin, että lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyy. (Lattu 2008, 172; Tasanto 14.09.2012, haastattelu.) Esimerkiksi vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan naisista jopa yli 40 % kertoi käyttä-

neensä myös itse väkivaltaa nykyisen kumppanin tekemissä väkivaltateoissa ja vajaa 30 % entisen puolison tekemissä teoissa (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 35).

Parisuhteessa tapahtuneissa seksuaalirikoksissa puolestaan nainen ei yleensä käytä lainkaan tai ainakin lievempää väkivaltaista vastustamista kuin tuntemattoman tekijän kohdalla. Useimmiten naiset pelkäävät vastustelun vain pahentavan tilannetta. (Kainulainen 2004, 55.) Latun (2008) tutkimuksessa ilmeni kuitenkin myös sellaisia tapauksia, joissa nainen oli käyttänyt väkivaltaa jälkikäteen ikään kuin kostoksi miehen teoista. Toisaalta tutkimuksessa todettiin, että lievempää väkivaltaa käytettäessä nainen voi useimmiten olla ainoa aktiivinen osapuoli. (Lattu 2008, 172,178-181.)

Vuonna 2010 tehtiin tutkimus parisuhdeväkivallasta, jonka painopisteenä oli miesten kokemaa väkivaltaa. Tutkimuksessa kerättiin aineistoa 7200 henkilöltä, joten siitä saa hyvin kattavan käsityksen parisuhdeväkivallan ilmenemisestä nyky-yhteiskunnassa. Tutkimuksen mukaan nykyisessä parisuhteessa olevista miehistä reilut 14 prosenttia oli joutunut joskus kumppaninsa tekemän fyysisen väkivallan kohteeksi. Tämä on suunnilleen yhtä paljon kuin naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa nykyisessä suhteessa. Kuten naisillakin, miehillä entisen kumppanin tekemää väkivaltaa oli koettu enemmän kuin nykyisen kumppanin (n. 20 % miehistä). (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 6, 19.) Kiinnostavaa on myös se, että nuorten kokemassa seurusteluväkivallassa noin 80 % tapauksista uhrina on mies, kun tekotapana on läimäyttäminen, lyönti tai potkiminen. Nuorten seurustelusuhhteissa pojat vaikuttavat kokevan myös enemmän toistuvaa seurusteluväkivaltaa kuin tytöt. Tällainen ilmiö voi olla seurausta hyväksyvämästä asenteesta tyttöjen tekemään väkivaltaan sekä osaltaan myös naisten tasa-arvoinen ja vahva asema yhteiskunnassamme. Kyseisessä tutkimuksessa perusjoukkona olivat kaikki suomenkielisten yläasteiden yhdeksännen luokkasteen oppilaat. (Salmi 2009, 1, 137-138, 150-151.)

Heiskasen ja Ruuskasen (2010) tekemässä tutkimuksessa naisten tekemä parisuhdeväkivalta painottui eniten lievempiin tekemuotoihin, kuten liikkumisen estämiseen, kiinni tarttumiseen ja läimäisyyn. Myös kovalla esineellä heittämi-

nen oli melko yleinen väkivallan muoto. Entisen naispuolisen kumppanin tekemässä väkivallassa esiintyi näiden ohella lyömistä ja hiuksista repimistä. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 21-22.) Fyysisiä vammoja naisten tekemästä parisuhdeväkivallasta aiheutui nykyisessä parisuhteessa vain reilulle kymmenesosalle uhreista ja entisessä parisuhteessa neljännekselle uhreista (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 23).

Poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan tilastointi antaa kuitenkin erilaisen kuvan naisten tekemien tekojen törkeydestä. Vaikka naisiin kohdistuu huomattavasti enemmän perusmuotoisia ja lieviä pahoinpitelyjä verrattuna miehiin, naisiin ja miehiin kohdistuvat törkeät parisuhdepahoinpitelyt ja henkirikosten yritykset ovat kuitenkin jokseenkin samalla tasolla. Tilastot antavatkin ymmärtää, että kaikista miehiin kohdistuvista parisuhdeväkivaltateoista suurempi osa on törkeämpää väkivaltaa verrattuna kaikkiin naisiin kohdistuviin parisuhdeväkivaltarikoksiin. Voi olla, että naiset kohdistavat mieheen suhteellisesti enemmän vakavampaa väkivaltaa, mutta toisaalta asian selittää myös miesten tekemien rikosilmoitusten vähäisyys. On mahdollista, että miehet eivät ilmoita niin herkästi poliisille lievemmästä parisuhdeväkivallasta, jolloin sitä tapahtuu enemmän kuin mistä viranomaiset saavat tiedon. Myös uhritutkimusten tulokset puoltavat tätä näkökulmaa. (Salmi ym. 2009, 9.) Voi myös olla, että nainen miestä fyysisesti heikompana turvautuu useammin jonkin aseiden käyttöön, jolloin teko kvalifioidaan helpommin törkeäksi pahoinpitelyksi (Niemi-Kiesiläinen 2004, 38).

Toisin kuin naiset, miehet eivät kohtaa parisuhteessaan juuri lainkaan seksuaalista väkivaltaa. Tämäkin väkivallan muoto on kuitenkin yleisempää entisten kumppanien taholta kuin nykyisten kumppanien tekemänä. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 21-22.) Myös muita eroavaisuuksia löytyy. Heiskanen ja Ruuskanen (2010) tekemän tutkimuksen mukaan vaikuttaa siltä, että miehet eivät käytä fyysistä väkivaltaa niin usein kuin naiset jouduttuaan kumppaninsa väkivaltaisen teon uhriksi. Nimittäin vain noin 16 prosenttia nykyisen ja entisen kumppanin tekemää väkivaltaa kokeneista miehistä kertoi käyttäneensä tilanteessa itse väkivaltaa. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 34-35.) Alkoholi on puolestaan myös naisten tekemissä parisuhdeväkivaltarikoksissa usein läsnä sekä tekijän

että uhrin osalta. Miehet arvioivat väkivaltaisen kumppaninsa päihtyneeksi 40 prosentissa tapauksista. (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 36.)

Naisten tekemien henkirikosten yleisin motiivi on parisuhteen ongelmat ja naisten tekemistä henkirikoksista suurin osa (n. 40 %) kohdistuukin joko tekijän puolisoon tai seurustelukumppaniin. Kaikkiaan miehet joutuvat parisuhteessa tapahtuvan henkirikoksen uhriksi kuitenkin melko harvoin. Vuosina 2003-2010 kaikista miespuolisista henkirikoksen uhreista parisuhteessa henkirikoksen kohteeksi joutuneet miehet muodostivat 6 %, eli huomattavasti vähemmän kuin naisista (67 %). (Lehti 2012,13,14.) Miehiin kohdistuneissa parisuhdetapoissa on se erityinen piirre, että uhri on käyttänyt tekijää kohtaan väkivaltaa aiemmin lähes puolessa tapauksista. Tästä voi päätellä, että miehiin kohdistuvissa henkirikoksissa tekijä ja uhri ovat usein molemmat syyllistyneet vakavaan väkivaltaan toisiaan kohtaan. (Salmi ym. 2009,3.)

4 PARISUHDEVÄKIVALTARIKOSTEN ESITUTKINTA

Esitutkinta on rikosprosessin ensimmäinen vaihe. Esitutinnan tarkoituksena on hankkia selvitys rikokseksi epäilyistä tapahtumasta ja järjestellä aineisto syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä varten. (Helminen ym. 2005, 14.) Esitutkinta on toimitettava, kun tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty (Esitutkintalaki 30.4.1987/449, 2 §). Käytännössä syytä epäillä -kynnys parisuhdeväkivaltarikoksissa ylittyy silloin, kun asianomistajan kertomuksen lisäksi tapahtuneesta on muutakin näyttöä, kuten poliisin havainnot tai vammojen syntymekanismi (Hukkanen 2009, 20).

Parisuhdeväkivaltarikoksen esitutkinnassa selvitetään muun muassa tapahtunut rikos ja sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko, asianosaiset, mahdollisuudet vahingonkorvauksen suorittamiseen ja asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus (ETL 5 §). Pääsääntöisesti esitutkintaviranomaisena toimii poliisi ja esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja (ETL 13-14 §). Tutkinnanjohtaja on virkamies, jonka välittömän valvonnan alaisena tutkinta suoritetaan ja joka johtaa tutkijoiden toimintaa. Tutkija on puolestaan virkamies, joka suorittaa esitutkintaan kuuluvat tutkintatoimenpiteet. (Helminen ym. 2005, 99-102.)

4.1 Rikoksen ilmitulo

Väkivaltarikokset voivat tulla ilmi asianomistajan, tekijän tai ulkopuolisen rikosilmoituksella, toisen viranomaisen ilmoituksella tai kotihälytystehtävän kautta. Rikosilmoitus voidaan tehdä varsin vapaamuotoisesti joko henkilökohtaisesti, asiamiehen välityksellä, kirjallisena tai puhelimitse. Myös nimetön ilmianto on mahdollinen. (EPA 1.1 §; Helminen ym. 2005, 176-177.) Tavallisimmin parisuhhteissa tapahtuneista pahoinpitelyistä ja seksuaalirikoksista ilmoittaa poliisille uhri (Niemi-Kiesiläinen 2004, 168; Kainulainen 2004, 56). Ilmoituksia tehdään niin akuutissa tilanteessa kuin myöhemmin poliisin palvelupäivystykseenkin. Seksuaalirikoksissa on tyypillisempää, että rikosilmoitus tehdään muutaman vuorokauden viiveellä tapahtuneesta. Rikos voi tulla ilmi myös perheenjäsenen

tai jonkun sivullisen, kuten naapurin ilmoittamana, kun he ovat kuulleet häiritsevää melua asunnosta. Henkirikostapauksissa rikokset tulevat lähes aina ilmi naapurien toimesta. (Haastattelu 5.10.2012; Haastattelu 13.9.2012; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Parisuhdeväkivallan osalta rikosten tulemisella poliisin tietoon heti teon jälkeen olisi erityinen merkitys, jotta uhrin kuvaus rikoksen tapahtumisesta ei muutu ajan kuluessa. Rikostutkinnan aloittaminen heti tapahtuneen jälkeen mahdollistaa uhrin lausumasta riippumattoman näytön monipuolisemman keräämisen esimerkiksi rikospaikan kuvaamisen, alustavien kuulustelujen ja tekijän kiinnioton avulla. (Noponen 2007, 88.)

Parisuhdeväkivalta on suurelta osin kuitenkin piilorikollisuutta, jonka ilmoituskyynys on korkea. On arvioitu, että vain kymmenesosa vakavimmista naisiin kohdistuneista parisuhdeväkivaltatapauksista tulee poliisin tietoon. (HE 78/2010 vp, 8.) Tutkimusten mukaan miehet ilmoittavat kohtaamastaan parisuhdeväkivallasta vielä harvemmin kuin naiset (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 37). Kotihälytysten suhde kirjattuihin parisuhdeväkivaltarikoksiin kertoo myös piilorikollisuuden määrystä. Vuositasolla poliisin kotihälytyksistä noin viidennes, eli 15 000- 20 000 koskee lähisuhdeväkivaltaa, mutta kirjatut lähisuhdeväkivaltarikokset ovat olleet vuositasolla vain noin 4000- 5000. Tästä luvusta suurin osa, noin 3000 on kirjattu parisuhdeväkivallaksi. (HE 78/2010 vp, 8.) Toisaalta läheskään kaikissa kotihälytystehtävissä ei ole kyseessä varsinainen väkivaltatapaus, vaan osapuolten välillä on ainoastaan sanallista riitaa. Näin ollen hyvin usein tilanne ratkeaa poliisin puhuttelulla ja neuvoilla, eikä rikosilmoitusta ole aihetta kirjata, koska varsinaista rikoslain mukaista rikosta ei ole tapahtunut. (Haastattelu 5.10.2012.)

Korkea ilmoituskyynys voi johtua osaksi siitä, että etenkin naisuhrit hakevat usein apua muualta kuin viranomaisilta (Allstedt 2005, 12). Uhri voi esimerkiksi pelätä tilanteen pahenevan rikosilmoituksen myötä tai tekojen siirtyvän muihin läheisiin ihmisiin, kuten perheen lapsiin (Niemi-Kiesiläinen 2004, 179). Poliisin arvion mukaan esimerkiksi parisuhteissa tapahtuneista raiskauksista ilmoitetaan usein poliisille vain hyvin vakavissa tapauksissa, sillä läheisen ihmisen ollessa tekijänä ilmoituskyynys on hyvin korkea (Kainulainen 2004, 51). Uhrille on usein

helpompaa kertoa esimerkiksi tukasta riepottamisesta kuin seksuaalirikoksesta (Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Parisuhdeväkivallan ilmituloon voi vaikuttaa negatiivisesti myös se, ettei tapah-
tuneesta rikoksesta lainsäädäntömme mukaan ole yleistä ilmoittamisvelvolli-
suutta (Helminen ym. 2005, 177). Rikoslain 15:10 §:n mukaan parisuhdeväkival-
lassa ainoastaan henkirikoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen ja törkeän
pahoinpitelyn ilmoittamatta jättämisestä voi saada rangaistuksen, jos teko on
suunnitteilla ja estettävissä. Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske sitä, joka
joutuisi ilmiantamaan jonkun perheenjäsenensä. (RL 15:10 §.) Näin ollen mah-
dollisesti jatkuvasta parisuhdeväkivallasta vaikeneva perheenjäsen ei syyllisty
ilmiantovelvollisuuden laiminlyöntiin.

Tieto uhrin kokemasta parisuhdeväkivallasta voi tulla ensin myös muun viran-
omaisen kuin poliisiviranomaisen tietoon. Ongelmaksi rikosten saattamisessa
poliisin tietoon voi kuitenkin muodostua esimerkiksi sosiaaliviranomaisten ja
terveydenhuoltohenkilökunnan ammattieettinen ristiriita salassapitovelvollisuu-
den ja uhrin tahdon sekä rikosilmoitusvelvollisuuden kesken. (Niemi-Kiesiläinen
2004, 181.) Terveystieteen salassapitovelvollisuus on erittäin kattava sisäl-
täen esimerkiksi perhe-elämää ja terveydentilaa koskevan tiedon, jolloin peri-
aatteessa ainoastaan rikoslain 15:10 §:n koskevat tilanteet tulevat ilmoitusvel-
vollisuuden piiriin (JulkisuusL 6:24 § 32 k; Niemi-Kiesiläinen 2004, 186). Asiak-
kaan suostumuksella tietoja voi luonnollisesti poliisille antaa, mutta ilmoitukset
väkivaltaepäilyistä terveydenhuollon puolelta ovat hyvin harvinaisia (Laki poti-
laan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785, 4:13.2 §; Tasanto 14.9.2012,
haastattelu).

Myös sosiaalitoimen salassapitovelvollisuus on hyvin laaja-alainen (Niemi-
Kiesiläinen 2004, 188-189). Sosiaalitoimi voi kuitenkin ilman asiakkaan suostu-
musta antaa poliisille pyydettyä tiedon sellaisen rikoksen selvittämiseksi,
josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tai jonka enim-
mäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta (AsiakasL 3:18.2 §). Ilmoi-
tusvelvollisuus on säädetty esimerkiksi raiskauksesta tai törkeästä pahoinpite-
lystä (RL 15:10.1 §). Tästä huolimatta ilmiannot muilta viranomaisilta voivat jää-

dä vähäisiksi parisuhdeväkivaltatapauksissa, koska itsenäinen ilmoitusvelvollisuus puuttuu (Niemi-Kiesiläinen 2004, 191-192). Viime aikoina viranomaiset ovat kuitenkin pyrkineet kehittämään yhteistyötään parisuhdeväkivallan torjumiseksi, josta kerrotaan lisää viidennessä pääluvussa.

4.2 Toiminta kotihälytystilanteessa

Parisuhdeväkivaltaa voi tapahtua hyvin erilaisissa paikoissa: yksityisissä asunnoissa, kaupungin keskustassa, talojen pihoilla tai puistoissa (Haastattelu 5.10.2012). Parisuhdeväkivalta tulee kuitenkin ilmi useimmiten kotihälytysten yhteydessä, kun poliisit soitetaan paikalle asuntoon jonkin ongelma- tai riitatilanteen vuoksi (Niemi-Kiesiläinen 2004, 204; Noponen 2007, 50; Haastattelu 13.9.2012). Kotikeikalla poliisilta vaaditaan monenlaista osaamista ja tilannehallintaa. Hälytyskohteeseen tullessaan kenttäpartio tekee tarvittavat toimet tilanteen rauhoittamiseksi ja haltuun ottamiseksi sekä luottamuksen herättämiseksi. (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012.) Parisuhdeväkivaltaa koskevan kotihälytyksen yhteydessä osapuolet ovat humalassa suurimmassa osassa tapauksista. Tällöin voi esiintyä aggressiivista käyttäytymistä jopa poliisimiestä kohtaan. Näin ollen hälytystilanteessa tärkeää on varmistaa myös poliisipartion turvallisuus. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Kun kenttäpartio on saanut tilanteen rauhoitettua, se ryhtyy selvittämään tapahtumien kulkua sekä keräämään ja turvaamaan todisteita esitutkinnassa tarvittavaa näyttöä varten (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 30; Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012). Toiminnalla kotihälytystehtävässä on merkittävä vaikutus sille, saadaanko asiassa esille totuus (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012). Tämän vuoksi osapuolia puhutellaan paikan päällä erillään, jotta he eivät voi kommentoida toistensa kertomuksia. Kenttäpartio kirjaa ylös osapuolten kertomukset ja omat havaintonsa tilanteesta sekä tarkistaa, onko tapahtuneen seurauksena syntynyt vammoja uhrille. (Haastattelu 13.9.2012; Haastattelu 5.10.2012.) Myös tapahtumapaikan valokuvaus ja sekä tekovälineiden takavarikoiminen epäillyltä ovat tilanteessa tärkeitä toimenpiteitä. Jatkotoimien kannalta on tärkeää, että sen

hetkisen tilanteen lisäksi otetaan selvää myös mahdollisesta aikaisemmasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä. (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012.)

Järjestyksen turvaamisessa ja turvallisuuden ylläpidossa poliisilaki on keskeisessä roolissa (Niemi-Kiesiläinen 2004, 211). Poliisilain (7.4.1995/493) nojalla poliisilla on oikeus poistaa henkilö, jolla ei ole oikeutta oleskella paikassa (PoL 2:14.1 §). Kyseisellä pykälällä suojataan kotirauhaa luvaton tunkeutumista vastaan, eli esimerkiksi entisen puolisonsa luona häiriköinyt henkilö voidaan poistaa paikalta pykälän nojalla (HE 57/1994 vp, 14 pykälän perustelut; Niemi-Kiesiläinen 2004, 2011). Käytännössä parisuhdeväkivallan kannalta relevantimpi on poliisilain 14.2 §:n säännös, jonka perusteella voidaan henkilö poistaa asunnosta häiritsevän käyttäytymisen vuoksi (PoL 2:14.2 §). Myös paikalla luvallisesti oleva henkilö ja jopa kyseisen asunnon omistaja voidaan poistaa asunnosta (HE 34/1999, 24). Poliisi voi myös ottaa henkilön säilöön, jos paikalta poistaminen ei todennäköisesti estäisi häiriön toistumista (PoL 2:14.3 §). Henkilö voidaan poistaa paikalta ja ottaa säilöön myös poliisilain 20 §:n nojalla muun muassa henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvan rikoksen torjumiseksi (PoL 2:20 §).

Kenttäpartio tekee kotihälytystilanteessa arvion siitä, onko epäillyn paikalta poistamiselle tarvetta, etenkin jos toinen osapuoli vaatii kyseistä toimenpidettä. Koska kyseessä on usein epäillyn poistaminen omasta kodista, täytyy epäilty tällaisessa tilanteessa viedä kiinniotettuna poliisilaitokselle säilöön. Joissain tapauksissa voidaan epäilty viedä myös esimerkiksi jonkun tuttavien luo, jos hän ei todennäköisesti yritä heti palata takaisin omaan asuntoonsa. (Haastattelu 13.9.2012; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Parisuhdeväkivaltatapauksissa tilanteen rauhoittaminen tapahtuu noin neljäsosassa tapauksista poistamalla tekijä asunnosta, mutta usein myös pelkkä keskustelu osapuolten kanssa katsotaan riittäväksi (Niemi-Kiesiläinen 2004, 211).

Jotta poliisi voi ylipäätään rauhoittaa tilanteen pariskunnan välillä, täytyy virkavallan päästä asuntoon sisälle. Useimmissa parisuhdeväkivaltatilanteissa asuntoon menemiselle on haltijan suostumus. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 207.) Poliisilaissa on kuitenkin myös säännöksiä, joiden nojalla poliisilla on oikeus voima-

keinojakin käyttäen mennä asuntoon esimerkiksi silloin, kun henkilön epäillään olevan hengen tai terveyden vaarassa (PolL 2:15 §, 21:17 §). Poliisin tulee suhteuttaa voimakeinot tilanteen vaarallisuuteen, mutta parisuhdeväkivallan tilanteessa tilannearviota voi olla vaikea tehdä. Esimerkkinä voisi esittää tilanteen silloin kun hätäkeskukseen soittanut henkilö on ollut hädissään, mutta paikan päällä tilanne vaikuttaa rauhalliselta, eikä poliisia haluta päästää sisään. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 208.)

Vuonna 2000 tehtiin Helsingissä tutkimus, jossa selvitettiin poliisin kokemuksia liittyen perheväkivaltatapausten kotihälytyksiin. Kun poliiseilta kysyttiin tyypillistä perheväkivaltatapausta, useimmat haastateltavat kertoivat kyseessä olevan useimmiten riitainen ja alkoholinvaikutuksen alaisena oleva pariskunta. Tämän lisäksi poliisit olivat yleensä käyneet samaisessa asunnossa ennenkin rauhoittamassa tilannetta, joka kyllä useimmiten stabiloitui melko hyvin. Hieman yllättävää oli poliisien maininta siitä, että väkivallan uhrilla oli matala kynnyksellä soittaa apua paikalle. (Törrönen 2000, 14-16, 19.) Toisaalta tiedetään, että alemmissä sosiaaliluokissa poliisi kutsutaan paljon herkemmin paikalle kuin ylemmissä sosiaaliluokissa. Ilmoituskynnyksellä on tapana madaltua hälytyskertojen lisääntyessä ja hälytyksiä kasaantuu samoihin osoitteisiin. (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012.)

Tilanteen selvittäminen koettiin usein vaikeaksi, koska tyypillisesti näkyviä vammoja ei ollut ja ”sana sanaa vastaan” -tapaukset olivat yleisiä. Haastattelussa nousi esille myös se, että naiset eivät näyttäyty ainoastaan uhreina, vaan myös aktiivisina toimijoina tilanteen eskaloitumisessa sekä varsinaisena uhkailijana ja tekijänä. Poliisi myös koki, että se toimi tyypillisissä parisuhdeväkivaltatilanteissa ainoastaan tilanteen rauhoittajina, ikään kuin ensiapuna. (Törrönen 2000, 14-16, 19.) Vaikka nykyäänkin parisuhdeväkivaltatilanteet ovat usein epäselviä tapauksia, joissa osapuolten kertomukset eroavat toisistaan, mahdollistaa lieviä pahoinpitelyjä koskeva lakiuudistus poliisin tehokkaamman puuttumisen väkivaltaan (Haastattelu 13.9.2012). Lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muuttumisen myötä kenttäpartion täytyy tunnistaa lieväkin väkivaltainen teko ja tämän jälkeen kirjata siitä rikosilmoitus. Ennen lakimuutoksen voimaantuloa kotihälytykset etenivätkin yleensä tilanteen rauhoittamisesta ja häiriötekijän säilöön ot-

tamisesta siihen, että asianomistajaa kehoitettiin halutessaan myöhemmin tekemään rikosilmoitus. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Kotikeikan päätteeksi poliisi tekee tarvittaessa selkoa sekä uhrille että tekijälle tarjolla olevista hoito- ja tukipalveluista. Tyypillisesti annetaan ohjeita turvakotiin soittamisesta. Neuvonta on tärkeää, jotta osapuolten ei tarvitse jäädä asiassa yksin. (Haastattelu 13.9.2012; Haastattelu 5.10.2012; Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012.) Poliisi voi myös soittaa hälytystehtävän aikana sosiaalipäivystykseen, josta saadaan tarvittaessa apua tilanteen hoitamiseen (Haastattelu 5.10.2012). Kotihälytystehtävän tavoitteena on se, että tilanne saadaan rauhoitettua mahdollisimman vähällä poliisin puuttumisella ja että samaan osoitteeseen ei tarvitsisi mennä enää uudelleen (Haastattelu 5.10.2012; Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012).

4.3 Esitutinnan aloittaminen

Poliisilla on velvollisuus kirjata viipymättä rikosilmoitus, jos asianomistaja tai joku muu ilmoittaja pitää tapahtumaa rikoksena (EPA 1.1 §). Rikosilmoituksen kirjaamiskynnys on näin ollen hyvin matala (Helminen ym. 2005, 176). Esitutkintaviranomaisen on mahdollisuuksien mukaan tehtävä selkoa asianomistajalle siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen johdosta ryhdytään (EPA 3 §). Ääritapauksessa poliisi voi siis ilmoittaa, että ilmoituksen johdosta ei ryhdytä mihinkään toimenpiteisiin, koska viranomaisen mielestä kyseessä ei ole rikos (Helminen ym. 2005 176). Myös poliisin tulee omasta aloitteestaan kirjata virallisen syytteen alaiset rikokset havaittuaan ne (ETL 2 §; Niemi-Kiesiläinen 2004, 198). Parisuhdeväkivaltarikos kirjataan poliisiasian tietojärjestelmään, PATJA:an joko kenttäpartion toimesta tai poliisilaitoksen palvelupäivystyksessä sinne jätetyn rikosilmoituksen perusteella (Haastattelu 13.9.2012; Helminen ym. 2005, 189).

Aiemmin parisuhdeväkivaltaa koskevia kotihälytyksiä ei kirjattu automaattisesti rikosilmoitukseksi riippuen siitä, oliko kyseessä enemmän tilanteen rauhoittaminen vai rikoksen tutkinta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 198). Esimerkiksi vuonna

2004 perheväkivaltahälytyksistä, joista suurin osa oli parisuhdeväkivaltaa, vain hieman yli 14 % johti rikosilmoituksen kirjaamiseen (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 20). Kotihälytysten kirjaaminen on kuitenkin kasvanut erittäin paljon vuoden 2011 jälkeen, kun parisuhteissa tapahtuvista lievista pahoinpitelyistä tuli virallisen syytteen alaisia (RL 21:16 §; Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2012:37, Vakavan väkivallan vähentäminen, 17; Haastattelu 13.9.2012). Lakimuutosta ennen pahoinpitelytilanteita saatettiin tulkita enemmän lievän pahoinpitelyn puolelle, jolloin uhrilla vielä oli mahdollisuus vaikuttaa esitutkinnan aloittamiseen (HE 78/2010 vp, 11). Nyt poliisin on kirjattava myös parisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt ja aloitettava asian esitutkinta (RL 21:16 §; Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Koska lakimuutos on vielä melko tuore, yrittävät asianomistajat yhä perua rikosilmoituksia lieviä pahoinpitelyjä koskien (Haastattelu 13.9.2012.). Pahoinpitelyjen kirjaamismäärät ovat kuitenkin olleet jälleen laskemaan päin. Ennakotiedon mukaan pahoinpitelyrikosten määrä tulee vuonna 2012 laskemaan noin kahdella tuhannella verrattuna edellisvuoteen. (Tilastokeskus 2012, hakupäivä 20.10.2012.) Tämä voi johtua juuri siitä, että lievemmistä rikoksista ei enää ilmoiteta poliisille, koska rikosilmoituksen peruminen jälkikäteen ei ole enää mahdollista. (Haastattelu 13.9.2012.) Toisaalta lakimuutoksen myötä yhä useammin molemmat osapuolet syyllistyvät rikokseen, kun riitatilanteessa vastaan toisen väkivaltaan esimerkiksi läimäisemällä. Näin ollen rikosilmoitukseen kumpikin osapuoli kirjataan epäilyksi. Tämä voi myös osaltaan vaikuttaa ilmoitusalttiuden vähenemiseen ja kirjaamismäärien laskuun. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen esitutkinnassa päätetään mihin toimenpiteisiin ilmoituksen johdosta ryhdytään. Parisuhdeväkivaltatapauksissa tutkinnanjohtaja päättää, että asia otetaan tutkittavaksi täydellisessä esitutkinnassa ja määrää jutulle yhden tai useamman tutkijan. Väkivaltarikokset jaotellaan eri tutkintaryhmiin vakavuusasteen mukaan. (Helminen ym. 2005, 196.) Esimerkiksi Oulun poliisilaitoksessa suurin osa parisuhdeväkivallasta, eli lievät ja perusmuotoiset pahoinpitelyt, ohjautuvat muu pitkäkestoinen tutkinta –ryhmään. Tapaus

menee ryhmänjohtajalle tai hänen sijaiselleen, joka jakaa jutut tasapuolisesti tutkijoille. Henkirikokset, seksuaalirikokset ja törkeät pahoinpitelyt käsitellään puolestaan väkivaltarikosryhmässä. (Haastattelu 13.9.2012; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Parisuhdeväkivaltarikoksissa esitutinnan alussa selvitetään asi-anosaisten taustat, kuten etsintäkuulutukset, aikaisemmat rikosilmoitukset ja aseluvat. Jos perheessä on lapsia, sosiaaliviranomaisille tehdään aina lasten-suojeluilmoitus, vaikka lapsi ei olisi ollut tapahtuma-aikaan paikalla. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu; Hukkanen 2009, 23.)

4.4 Näytön kerääminen

Parisuhdeväkivaltarikoksen näyttökysymys on yleensä melko hankala. Lähes-kään kaikkiin juttuihin ei saada riittävästi näyttöä syyteharkintaa saati tuomiota varten. Uhrin ja tekijän kertomukset ovat usein ristiriidassa, rikosilmoituksia teh-dään jälkikäteen ja todistajia ei välttämättä ole. Jälkikäteen tehtävissä rikosil-moituksissa on ongelmana se, että uhrin usein hatarien muistikuvien vuoksi ei saada riittävästi tietoa tapahtumista. Tämä puolestaan vaikeuttaa kysymysten asettelua epäilylle, jonka on helppo kiistää tapahtumat. Tämän lisäksi asian-osaisia voi olla vaikea saada kuulusteluihin ja joissain tapauksissa asianomista-ja ei uskalla tai halua puhua totta ja pyytää ettei juttua lähetetä syyttäjälle. Toi-saalta on tapauksia, joissa pariskunta esimerkiksi huoltajuuskiistan yhteydessä alkaa tehdä toisistaan rikosilmoituksia vuorotellen. (Hukkanen 2009, 12, 14; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Poliisin suorittamien tutkintatoimien laajuuteen vaikuttaa luonnollisesti parisuh-deväkivaltarikoksen vakavuusaste. Lievemmat teot eivät vaadi esimerkiksi niin mittavia teknisen tutkinnan toimenpiteitä kuin henkirikokset. Toisaalta parisuh-deväkivaltarikoksissa ei ole tavatonta, että yhtä rikosta selvitellessä paljastuu vuosikausia kestänyt väkivallan kierre, jolloin esitutkinta laajenee yhdestä rikok-sesta rikossarjaksi. (Hukkanen 2009, 14; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Koska parisuhdeväkivalta tulee useimmiten esille kotihälytysten yhteydessä, jakautuu kyseisten rikosten tutkinta yleensä kotihälytyksen aikana tehtävään

rikospaikkatutkintaan ja myöhemmin tehtäviin kuulusteluihin (Niemi-Kiesiläinen 2004, 211). Poliisin tutkintatoimet esitutkinnassa voidaan kokonaisuudessaan jakaa taktiseen ja tekniseen tutkintaan (Helminen ym. 2005, 217).

4.4.1 Tekninen tutkinta

Tekniseen tutkintaan kuuluvat rikospaikan tutkinta ja erilaiset laboratoriotutkimukset (Helminen ym. 2005, 218). Jos parisuhdeväkivallassa on kysymys vakavammasta rikoksesta kuten taposta, on etenkin rikospaikkatutkinnalla keskeinen rooli rikosten selvittämisessä. Esimerkiksi sormenjälkien kerääminen ja niiden vertailu mahdolliseen tekijään, valokuvat ja mahdollisten tekovälineiden takavarikointi ja tutkinta ovat keskeisessä asemassa tapauksen selvittämisessä. DNA-näytteiden analysointi on puolestaan hyödyllinen niin parisuhteessa tapahtuneiden henkirikosten kuin seksuaalirikostenkin tutkinnassa, sillä tutkimus kohdistuu pääosin verta, sylkeä tai siemennestettä sisältäviin näytteisiin. (Helminen ym. 2005, 380-383.) Epäillyltä voidaan ottaa sylkinäyte DNA –tutkimusta varten, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 6 kuukautta vankeutta, joten ainoastaan lievä pahoinpitely voi jäädä parisuhdeväkivaltarikoksissa kyseisen tutkimuksen ulkopuolelle (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450, 6:5.1 §; RL 21:7 §). Merkittävimmissä rikoksissa voidaan toteuttaa myös tapahtumatilanteen uudelleen järjestelyä eli rekonstruktioa rikoksen kulun ja siihen liittyvien yksityiskohtien hahmottamiseksi (Helminen ym. 2005, 398).

Kun on kyse lievemmistä parisuhdeväkivaltarikoksista, kuten pahoinpitelyistä, rikospaikkatutkinta voi jäädä vähemmälle huomiolle. Rikospaikkatutkinta tehdään kyseisissä tapauksissa usein kotihälytystehtävän yhteydessä, eikä paikalle enää palata myöhemmin. Usein poliisi puhuttelee osapuolia paikan päällä, kirjaa havaintonsa ja hankkii lääkärinlausunnon mahdollisista vammoista. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 214; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Koska uhri voi kieltää paikan päällä mitään tapahtuneen, on kuitenkin syytä panostaa enemmän myös muun näytön keräämiseen kuin uhrin kertomukseen (Niemi-Kiesiläinen 2004, 214).

Todisteiden keräämistä rikospaikalla onkin alettu korostamaan erityisesti lieviä pahoinpitelyjä koskevan lakiuudistuksen jälkeen. Hallituksen esityksen mukaan rikoksentehtäjän vastuuseen saattaminen parisuhdeväkivaltatapauksissa edellyttää poliisin huolellista toimintaa kotihälytystilanteessa. Poliisipartion tekemät havainnot ovat usein avainasemassa, sillä muutenkin hankalaa näytön keräämistä vaikeuttaa mahdollisesti asianomistajan vastahakoisuus selvittää tapahtumien kulkua. Esimerkiksi tehostetusta lääkärinlausuntojen hankkimisesta ja mahdollisten vammojen kuvaamisesta paikan päällä voi olla ratkaisevaa hyötyä syytteen toteennäyttämässä. (HE 78/2010 vp, 12.)

Myös asunnosta otetuilla valokuvilla voidaan edesauttaa kokonaiskäsityksen muodostumista tapahtumien kulusta (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Esimerkiksi raiskaustapauksessa pyritään käymään rikospaikalla välittömästi ja keräämään todisteina muun muassa kuvia mahdollisista kamppailujäljistä ja sotkuisista lakanoista sekä uhrin repeytyneistä vaatteista. Tämän lisäksi poliisin rikosilmoitukseen kirjaamat havainnot uhrin käyttäytymisestä ja ulkoisesta olemuksesta on koettu hyödylliseksi. (Kainulainen 2004, 57.)

Kuten edellä mainittiin tyypillinen ja tärkeä todiste parisuhdeväkivallasta voi olla lääkärinlausunto esimerkiksi raiskauksesta tai pahoinpitelystä. Erityisesti raiskaustapauksissa on tärkeää, että uhri saatetaan lääkärin hoitoon. Hoitoonohjaus tapahtuu useimmiten poliisin toimesta ja rikosilmoitus olisikin hyvä tehdä ennen lääkäriin menoa, jotta poliisi voi vaatia kaikki tarvittavat lääketieteelliset toimenpiteet. Lääkärinlausuntojen tärkeys esitutinnan kannalta on siinä, että niistä käy luonnollisesti ilmi uhrin vammat mutta myös uhrin kertomuksen täsmäminen lääkärin havaitsemiin vammoihin. (Kainulainen 2004, 57-58, 60-61.) Muuta todistelua voivat olla muun muassa valokuvat rikospaikasta ja uhrin vammoista, sormenjälki- ja DNA -tunnisteet ja henkilötodistelu. Myös asiantuntijaa voidaan käyttää varsinkin lääketieteellisiä faktoja selvitetessä. (Helminen ym. 2005, 380-383; Niemi-Kiesiläinen 2004, 214-215.)

Esitutkinnassa voidaan myös toimittaa todistelun tueksi poliisin järjestämä katselmus, jossa asianosainen tai todistaja tarkastelee esimerkiksi rikospaikkaa, rikoksentekevälineitä tai uhrin vammoja. Katselmus voi kohdistua myös esimer-

kiksi kuolleen henkilön ruumiiseen. (Helminen ym. 2005, 395-397.) Lievemmissä teoissa, joista ei ole jäänyt ulkoisesti havaittavaa vammaa tai niitä ei ole dokumentoitu, esimerkiksi myös asianomistajan esittämät uhrin ja tekijän välillä lähetetyt tekstiviestit voisivat tukea riittävästi uhrin kertomusta (Aula 2010, 75).

4.4.2 Taktinen tutkinta

Taktisella tutkinnalla tarkoitetaan rikosta koskevien tietojen keräämistä erilaisilla kommunikoivilla toimenpiteillä, kuten tiedusteluilla, puhutteluilla ja kuulusteluilla (Helminen ym. 2005, 217). Parisuhdeväkivallassa kuulusteluilla on keskeinen merkitys tapauksen selvittämisessä, varsinkin jos muuta näyttöä on niukasti. Asianosaisia usein puhutellaan epävirallisesti kotihälytystehtävän aikana ja heidät kutsutaan myöhemmin myös poliisilaitokselle kuulusteltavaksi. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 216-217.) Jos epäilty tuodaan säilöön kiinniotettuna, pyritään tällaisessa tilanteessa kuulustelemaan hänet samalla kertaa. Ennen epäillyn kuulustelua pyritään kuitenkin aina kuulustelemaan uhri eli asianomistaja tai ainakin saamaan tarvittavat tiedot häneltä puhelimitse. (Haastattelu 13.9.2012; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Humalatila liittyy kuitenkin useaan parisuhdeväkivaltatapaukseen ja koska päihtynyttä henkilöä saadaan kuulustella vain erityisestä syystä, on osapuolet joskus kutsuttava tämän vuoksi kuulusteluihin esimerkiksi vasta seuraavana päivänä (EPA 12 §; Niemi-Kiesiläinen 2004, 216-217, 220; Poliisihallitus 2010, Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 21). Rikoksen osapuolilla ja todistajilla on velvollisuus tulla kuulusteluun poliisin kutsusta ja kuultava voidaan tarvittaessa myös noutaa paikalle (ETL 17 §, 18.1 §).

Kuulusteluissa tulee ottaa huomioon, että tekijä voi yrittää vaikuttaa uhrin kertomukseen (Hukkanen 2009, 27). Asianomistajan kuulustelussa ongelmaksi voi muodostua myös se, että hänellä ei ole velvollisuutta lausua esitutkinnassa mitään (HE 14/1985 vp, 75; Poliisihallitus 2010, Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 16; Niemi-Kiesiläinen 2004, 217). Hänellä on oikeus olla ilmaise-matta sellaista seikkaa, joka voisi asettaa hänen nykyisen tai entisen aviopuolison tai kihlatun syytteen vaaraan. Hän voi myös kieltäytyä kokonaan todistamasta jutussa, jossa toisena asianosaisena on edellä mainittu henkilö. (Oikeu-

denkäymiskaari 1.1.1734/4, 17:20.1 § k. 1; 17:24.1 §; Poliisihallitus 2010, Käsi- kirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 16.) Tämä on parisuhdeväkivaltapauk- sissa ongelmallinen tilanne, sillä ilman asianomistajan kertomusta syytettyä on usein vaikea saada vastuuseen (Järvinen 2011, 35). Jos asianomistaja käyttää oikeuttaan kieltäytyä todistamasta, ei tapahtumapaikalla tehtyjä alustavia puhut- teluja voida käyttää esitutkinnassa (Hukkanen 2009, 14). Asianomistajalla on kuitenkin esitutkintalain 25 §:n mukaan totuudessa pysymisvelvollisuus, jota käsitellään seuraavassa kappaleessa.

Toisaalta esimerkiksi seksuaalirikoksissa uhrin vaitiolo voi johtua pikemminkin shokkitilasta, syyllisyyden tunteesta tai luottamuksen puutteesta (Kainulainen 2004, 66). Jos asianomistaja kuulusteluissa kieltää mitään tapahtuneen, kallis- tuu asia epäselvyyksien vuoksi epäillyn eduksi (Tasanto 14.9.2012, haastatte- lu). Näin ollen poliisin tulee asianomistajaa kuulustellessaan pyrkiä käyttäytymi- sellään luomaan luottamus heidän välilleen. (Kainulainen 2004, 66.)

Myöskään epäillyn ei tarvitse vastata kuulusteluissa kysymyksiin ja tämän lisäk- si hänellä ei ole totuudessa pysymisvelvollisuutta (HE 52/2002 vp, 37; Euroo- pan ihmisoikeussopimus 63/1999, 6 artikla). Parisuhdeväkivallassa on tavallis- ta, että epäilty kiistää teon, josta häntä epäillään, mutta tunnustaa lievemmän tekemuodon (Niemi-Kiesiläinen 2004, 219). Kuulustelussa onkin tärkeää, että poliisi on ymmärtäväinen ja osaa kysyä rikoksesta epäillyltä oikeita asioita. Po- liisin tulee pyrkiä luomaan ilmapiiri, jossa epäilty kokee voivansa kertoa tapah- tumista totuudenmukaisesti. (Kainulainen 2004, 65.) Tapahtumien selvittämi- seksi voidaan osapuolia myös kuulustella useamman kerran ja kysyä samoja asioita hieman eri tavalla (Haastattelu 13.9.2012). Täytyy myös muistaa, että väkivalta on hyvinkin usein molemminpuolista, jolloin molemmat asianosaiset ovat sekä asianomistajia että epäiltyjä (Hukkanen 2009, 27; Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Kuulusteluista muodostuviin kuulustelukertomuksiin on merkittävä, onko parisuhdeväkivaltaa esiintynyt osapuolten välillä aiemmin ja millaisia seu- raamuksia siitä on aiheutunut (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012).

Parisuhdeväkivaltarikoksissa on tyypillistä, että asia on jo ehditty sopia kotona ennen kuulusteluja. Tämän vuoksi uhri saattaa kieltää tapahtuneen. Koska uhri

voi myöhemmin kuulusteluissa kieltäytyä lausuman antamisesta, olisi se syytä ottaa huomioon jo kotihälytystilanteessa. Kuten jo aiemmin mainittiin, epäiltyä ja uhria kuullaan kattavasti erikseen jo tapahtumapaikalla, jotta epäilty ei voi vaikuttaa kertomukseen. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 217, 220; Haastattelu 13.9.2012.) Esitutkintalain mukaan kuulusteluita ei kuitenkaan saa suorittaa klo 22-7 välisenä aikana, paitsi jos osapuolet siihen suostuvat (ETL 24 §). Koska parisuhdeväkivallan tyyppitapaukset ilmenevät yöaikaan, voi kyseinen lakipykälä estää kattavamman kuulustelun tuoreeltaan tapahtumien jälkeen (Niemi-Kiesiläinen 2004, 220).

Seksuaalirikosten kohdalla poliisin toimintatavat voivat olla hieman erilaiset, sillä paikalle menevä partio pyrkii kuulustelemaan uhria mahdollisimman nopeasti paikan päällä. Tämä on tärkeää, sillä uhri voi haluta torjua tapahtumat nopeasti jälkikäteen, eikä tarkkaa kuvausta tapahtumasta enää saada. Seksuaalirikosten kohdalla poliisin tulee ottaa myös huomioon uhrin oikeus halutessaan pyytää naispoliisia kuulustelijaksi. Käytännössä tämä ei kuitenkaan aina onnistu heidän vähäisen määrän takia. (Kainulainen 2004, 56,71.)

Parisuhdeväkivallalle useimmiten on todistajia, sillä lapsia asuu yleensä samassa asunnossa (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012). Heidän kuulusteleminen todistajina on mahdollista vain harvoissa tapauksissa, mutta kotihälytystilanteessa voi olla ratkaisevaa puhutella myös lasta tilanteen hahmottamiseksi ja tutkintatoimien suuntaamiseksi. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 216.) Parisuhdeväkivaltarikoksissa täytyy ottaa huomioon myös se, että lapsella on oikeus olla todistamatta vanhempiaan vastaan (OK 17:20.1 § k. 1; Haastattelu 13.9.2012). Tämän lisäksi lapsi voi pelätä toista tai molempaa vanhempaansa tai häntä on voitu painostaa, joten myös lapsen kertomuksen totuusarvoa pitää arvioida (Haastattelu 13.9.2012).

Jos alle 15-vuotiasta lasta kuitenkin kuulustellaan, on huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla oikeus olla läsnä kuulusteluissa (ETL 33.1 §). Todistajana olevan alle 15-vuotiaan lapsen kuulustelut pitää tallentaa videotallenteeseen, jos kertomusta luultavasti käytetään tuomioistuimessa eikä lasta voi esimerkiksi nuoren iän vuoksi kuulla tuomioistuimessa henkilökohtaisesti (ETL

39a §). Jos osapuolten kertomukset ovat ristiriidassa, voi olla tarpeen käyttää todistajana myös ulkopuolista henkilöä, jolle esimerkiksi asianomistaja on ker-tonut tapahtuneesta jotakin. Myös paikalle tullut partio voi toimia todistajana. Tämän lisäksi naapureita voidaan kuulla todistajina muun muassa vammoihin tai meluun liittyen. (Hukkanen 2009, 27; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

4.4.3 Asianomistajan totuudessa pysymisvelvollisuus

Parisuhdeväkivaltatapauksissa asianomistajan kertomuksella on suuri rooli rikoksen selvittämisessä ja tutkintalinjojen suuntaamisessa (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Esitutkintalain mukaan asianomistajan sekä tämän edustajan on pysyttävä totuudessa kertoessaan tapahtumista sekä vastatessaan esitettyihin kysymyksiin (ETL 25 §). Totuusvelvollisuus koskee kuulusteltaessa asianomis-tajaa sekä hänen vaatimuksistaan että todistelutarkoituksessa (Helminen ym. 2005, 274). Jos asianomistaja rikkoo totuudessa pysymisvelvollisuuttaan, voi-daan hänet tuomita perättömästi lausumasta sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen (RL 15:2 §). Säännös ei kuitenkaan koske pu-helimitse kuulusteltua tai alustavasti puhuteltua henkilöä, sillä kyseinen pykälä koskee ainoastaan henkilökohtaisesti kuulusteltua asianosaista (RL 15:2.1 § k.2; Helminen ym. 2005, 276).

Parisuhdeväkivaltarikoksissa onkin tyypillistä, että osapuolet kertovat tapahtu-mien kulusta kotihälytystehtävän aikana tehtävissä alustavissa puhutteluissa eri tavalla kuin mitä kuulusteluissa. Myös sellaiset tilanteet ovat mahdollisia, joissa asianomistaja kertoo kuulusteluissa oman näkemyksensä tapahtuneista, mutta ajan kuluessa kertomus muuttuu. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen esimer-kiksi silloin, jos osapuolet ovat sopineet asian keskenään. Selityksiä kertomuk-sen muuttumiselle on monia, esimerkiksi järkytyksen, suuttumuksen ja koston-halun tunteet. (Haastattelu 13.9.2012.) Asianomistajaa ei kuitenkaan kovin her-kästi syytetä perättömästi lausumasta, koska harvoin poliisia kutsutaan paikalle ilman mitään syytä (Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Asianomistajan antamien lausuntojen todenmukaisuus vaikuttaa merkittävästi rikosprosessiin ja sen lopputulokseen, sillä asianomistaja voi usein olla asian avaintodistaja (Järvinen 2011, 23). Asianomistajan kertomukselle annetaan suurempi painoarvo kuin epäillyn kertomukselle, sillä asianomistajaa muistutetaan totuusvelvollisuudesta (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Kuten edellä todettiin myös asianomistajan vaikeneminen tapahtumista voi muodostaa huomattavan ongelman rikosten selvittämisessä (Järvinen 2011, 23, 35).

4.5 Esitutkintaa tukevat toimet

Esitutkintaprosessin eri vaiheissa voidaan käyttää tutkintaa avustavia toimenpiteitä ja tarvittaessa suojata asianomistajan turvallisuutta. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa pakkokeinojen käyttäminen ja lähestymiskiellon määrääminen. (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450; Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898; Tolvanen & Kukkonen 2011, 184-185.) Seuraavaksi kerromme parisuhdeväkivallassa eniten käytettävistä ja tärkeimmistä pakkokeinoista, väliaikaisesta perheen sisäisestä lähestymiskiellosta sekä sovittelusta.

4.5.1 Pakkokeinot

Pakkokeinojen ominaispiirre on se, että niitä saa toteuttaa käyttämällä fyysistä voimaa. Pakkokeinoja voidaan käyttää vain, jos tiedetään, että rikos on tehty tai rikoksen epäillä tapahtuneen. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 184-185.) Pakkokeinoilla kajotaan yksilön perusoikeuksiin, joten pakkokeinon käytön tarve on harkittava tarkkaan. Siinä otetaan huomioon muun muassa tehdyn rikoksen rangaistusasteikko, rikoksen konkreettinen yksittäistapauksellinen vakavuusaste sekä rikoksen selvittämisen tärkeys. (PKL 7:1a §; Havansi 2007, 124-126.) Pakkokeinoja voi pääsääntöisesti käyttää vain pidättämiseen oikeutettu virkamies eli poliisi (PKL 1:6.1 §).

Pakkokeinot voidaan jakaa esimerkiksi vapauteen kohdistuviin pakkokeinoihin ja muihin pakkokeinoihin. Vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat esimerkiksi

kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen. Muihin pakkokeinoihin kuuluvat muun muassa tekninen tarkkailu, takavarikot, kotietsinnät sekä henkilön tarkastus tai katsastus. (PKL 1:2-3 §, 1:8 §; PKL 4:1 §; PKL 5:1-2 §; PKL 5:9 §; PKL 5a:1 §; Tolvanen & Kukkonen 2011, 184-185.) Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan ainoastaan vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja parisuhdeväkivaltarikos tapauksissa. Muista pakkokeinoista tarkastelun kohteena ovat kotietsintä, takavarikko ja henkilön katsastus.

Pakkokeinojen käyttämisen mahdollisuus on tärkeää parisuhdeväkivaltarikoksissa (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Esimerkiksi tekijän kiinniotto mahdollisimman pian rikoksen jälkeen on tärkeää niin teon jatkamisen kuin lähitulevaisuuden toistuvuuden estämiseksi (Niemi-Kiesiläinen 2004, 231). Parisuhdeväkivaltatapauksissa tuleekin usein kyseeseen epäillyn kiinniottaminen pakkokeinoin perusteella kotihälytystehtävän päätteeksi (PKL 1:1.1 §; Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Epäilty voidaan ottaa kiinni esimerkiksi sillä perusteella, että hänen epäillään syyllistyneen pahoinpitelyrikokseen. Kiinniottaminen on mahdollista myös esimerkiksi humalatilän perusteella, jos on aihetta olettaa, että häiriökäyttäytymistä esiintyy. (PoL 2:20.2-3 §; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Kiinni otettua voidaan pitää säilössä enintään 24 tuntia, jonka jälkeen hänet on pidätettävä tai päästettävä vapaaksi (PKL 1:2.2 §).

Henkilö voidaan siis kiinniottamisen jatkeeksi pidättää, jos siihen on lain mukaiset edellytykset. Pidättämisen edellytykset toteutuvat, kun henkilöä epäillään rikoksesta todennäköisin syin ja rikoksesta säädetty lievin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Myös esimerkiksi silloin, kun rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta ja on syytä epäillä, että henkilö lähtee pakoon, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa, on pidättäminen mahdollista. (PKL 3:1 §.) Parisuhdeväkivaltatapauksissa todennäköisin syin epäily tarkoittaa sitä, että rikoksesta tarvitaan rikosilmoituksen lisäksi jotakin lisänäyttöä, kuten tunnustus tai todisteita vammoista. Kyseisissä rikoksissa on usein vaarana se, että tekijä jatkaa rikostaan parisuhdeväkivallalle tyypillistä toistuvuutta noudattaen tai yrittää vaikeuttaa asian selvittämistä asuntoa siistimällä tai pyrkimyksillä vaikuttaa uhrin ja mahdollisten todistajien kertomuksiin. Näin ollen tekijän pidättämiselle on lain nojalla hyvät mahdollisuudet, kunhan

vain tarvittava lisänäyttö rikoksesta on saatu. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 233-234.)

Joskus parisuhdeväkivaltatapauksissa kyseeseen tulee myös ankarin rikosprosessuaalinen pakkokeino eli vangitseminen (Tasanto 14.9.2012, haastattelu; Helminen 2005, 550). Vangitsemisen edellytykset ovat samat kuin pidättämisen (PKL 1:8.1 §). Vangittuna pitämiselle ei ole laissa säädetty enimmäiskestoaikaa, joten vangitseminen tietää usein pitkään kestävästä vapaudenmenetystä (Helminen ym. 2005, 550). Vangitsemisella epäillyltä riistetään vapaus pitämällä häntä säilössä esitutkinnan loppuvaiheen sekä syytejutun ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Vangitsemisella on pidättämiseen verrattuna samanlainen tarkoitus: Estää pako, todisteiden hävittäminen ja sotkeminen sekä rikollisen toiminnan jatkaminen. (PKL 3:1 §; Helminen ym. 2005, 548.) Pidättämiseen oikeutettu virkamies tekee vangitsemisvaatimuksen tuomioistuimelle, joka tekee lopullisen päätöksen vangitsemisesta (PKL 1:9-10 §).

Parisuhdeväkivaltatapauksissa kyseeseen voi tulla myös kotietsintä, vaikka useimmissa tapauksissa pariskunnan asuntoon ei ole enää kotihälytystehtävän jälkeen tarvetta mennä (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Kotietsintä voidaan suorittaa joko esineen löytämiseksi tai henkilön löytämiseksi (PKL 5:1-2 §). Parisuhdeväkivaltatapauksissa kotietsinnän kohteena on useimmiten henkilö eli rikoksesta epäilty, mutta se voidaan tehdä myös jonkin esineen takavarikoimiseksi. Kotietsintä henkilön löytämiseksi saadaan suorittaa muun muassa kiinnioton, pidätyksen tai vangitsemisen toteuttamiseksi. (PKL 5:2.1 §; Niemi-Kiesiläinen 2004, 225-226.) Esine voidaan puolestaan takavarikoida esimerkiksi silloin, kun on syytä olettaa että se voi olla todisteena rikosasiassa (PKL 4:1.1 §). Jos parisuhdeväkivallassa on käytetty jotakin tekovälinettä, voidaan se näin ollen takavarikoida (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Kotietsintä saadaan suorittaa, mikäli epäilystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta (PKL 5:1.1 §). Näin ollen kotietsintä voidaan suorittaa epäiltäessä esimerkiksi raiskausta, pahoinpitelyä tai törkeää pahoinpitelyä.

Parisuhdeväkivaltarikoksissa merkittävä pakkokeino on myös henkilönkatsastus DNA –tunnisteiden määrittämiseksi ja tallentamiseksi, mikä tehdään henkilöre-

kisteröinnin yhteydessä (PKL 6:5 §; Haastattelu 13.9.2012). Kyseinen henkilönkatsastus voidaan suorittaa rikoksesta epäillylle, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta (PKL 6:5 §). Näin ollen kyseinen toimenpide voidaan tehdä esimerkiksi silloin, kun on kyseessä parisuhhteissa tapahtunut pahoinpitely, mutta ei lievän pahoinpitelyn kohdalla. Henkilönkatsastuksen tarkoituksena voi olla myös tarkastaa rikoksella aiheutettuja vammoja tai jälkiä, kuten haavoja tai mustelmia. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 323, 326.)

4.5.2 Lähestymiskielto

Pakkokeinojen lisäksi parisuhdeväkivallan uhrin auttamiseksi tuomioistuin voi määrätä joko tavallisen tai perheen sisäisen lähestymiskiellon parisuhteen toiselle osapuolelle (LähestymiskieltoL 1:1.2 §). Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen torjumiseksi, jos osapuolet asuvat vakituisesti samassa taloudessa (LähestymiskieltoL 1:1.2 §). Lähestymiskielloa voi hakea häirinnän kohde, poliisi, sosiaaliviranomainen tai syyttävä (LähestymiskieltoL 2:5.1 §).

Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset ovat tiukemmat kuin tavallisessa lähestymiskiellossa, sillä toisin kuin normaalissa lähestymiskiellossa pelkkä häirintä ei ole riittävä peruste, vaan edellytyksenä on esimerkiksi todennäköinen uhka joutua pahoinpidellyksi (LähestymiskieltoL 1:2.1-2 §; Rantala ym. 2008, 1). Tavallisen lähestymiskiellon kesto on enintään yksi vuosi, kun taas perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi (LähestymiskieltoL 2:7.1 §). Perheen sisäinen lähestymiskielto määrätään yleensä avo- tai aviopuolisoa kohtaan ja useimmissa tapauksissa kieltoon määrätty on mies (Rantala ym. 2008, 1).

Myös poliisi voi määrätä perheensisäisen lähestymiskiellon väliaikaisena. Väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos välittömän suojan tarve on ilmeinen ja jos suojattava ei itse kykene esimerkiksi tuntemansa pelon vuoksi kieltoa hakemaan. Väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä akuutissa häi-

riötilanteessa esimerkiksi viikonloppuna. (LähestymiskieltoL 3:11 §; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Pääsääntöisesti osapuolia täytyy kuulla ennen kiellon määräämistä (LähestymiskieltoL 3:11 §). Väliaikaista lähestymiskieltoa käytetään kuitenkin melko harvoin, sillä muut turvaamistoimet ovat esimerkiksi kotihälytystilanteessa ajankohtaisempia ja niillä saadaan riittävä turva. Tämän lisäksi jos epäiltyä ei ole otettu kiinni rikoksen johdosta, häntä ei voida kuulla ja antaa kieltoa tiedoksi. (Hukkanen 2009, 31.) Väliaikainen lähestymiskielto tulee voimaan heti, mutta tuomioistuin päättää viipymättä määräyksen lopullisen voimassa pitämisen tai perumisen (LähestymiskieltoL 3:12-12a §). Suuri osa väliaikaisista perheensisäisistä lähestymiskielloista ei kuitenkaan johda varsinaisen kiellon määräämiseen käräjäoikeudessa. Syynä tähän on usein suojatun vetäytyminen oikeusprosessista. (Rantala ym. 2008, 7.)

Lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa tavata, seurata tai tarkkailla määräyksellä suojattavaa henkilöä, eikä ottaa yhteyttä häneen. Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätty henkilö joutuu lisäksi poistumaan yhteisestä asunnosta. (LähestymiskieltoL 1:3.1-2 §.) Tässä tapauksessa tulee kuitenkin aina varmistaa, että lähestymiskieltoon määrättyllä on paikka johon mennä (Tasanto 14.9.2012, haastattelu). Poliisilla on myös usein käytäntönä, että henkilön ollessa poliisin tiloissa väliaikaista lähestymiskieltoa määrättäessä hän voi käydä partion kanssa noutamassa kotoa henkilökohtaiset tavaransa (Rantala ym. 2008, 12). Tarpeen vaatiessa lähestymiskielto voidaan määrätä myös laajennettuna, jolloin kieltoon asetettu henkilö ei saa oleskella jollain tietyllä alueella, esimerkiksi suojattavan työpaikan tai loma-asunnon läheisyydessä (Laki lähestymiskiellosta 1:3.3 §).

Rikostorjuntayksikön johtajan mukaan lähestymiskielto on erittäin toimiva parisuhdeväkivaltarikosten kohdalla. Parhaimmassa tapauksessa lähestymiskielon määrääminen voi edesauttaa sitä, että kieltoon määrätty ymmärtää tekojensa vakavuuden ja on valmis parantamaan tapansa. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.) Lähestymiskielto ei kuitenkaan päde aivan kaikkiin tilanteisiin, sillä se ei koske asialliseen perusteeseen liittyviä, tarpeellisia yhteydenottoja. Tällaiset yhteydenotot koskevat useimmiten lasten tapaamisoikeutta. Esimerkiksi jos lä-

hestymiskielto on haettu pelkästään lasten äidin suojaksi, ei sillä ole vaikutusta tapaamisoikeuden sisältöön. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 245.)

4.5.3 Parisuhdeväkivallan sovittelu

Rikosasioiden sovittelusta säättää laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015). Rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan osapuolille maksutonta palvelua, jossa epäilty ja uhri voivat puolueettoman sovittelijan välityksellä käsitellä rikoksesta uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja. Sovittelun tarkoituksena on pyrkiä omatoimisesti sopimaan tavoista, joilla näitä haittoja voidaan rikoksen uhrille hyvittää. (SovitteluL 1:1.1 §.) Sovittelua voidaan käyttää vain silloin, kun molemmat osapuolet suostuvat sovittelumenettelyyn (SovitteluL 1:2.1 §). Parisuhdeväkivaltatapauksissa poliisi kysyy osapuolilta kuulusteluiden yhteydessä heidän halukkuudestaan osallistua sovitteluun (Haastattelu 13.9.2012). Suostumuksen voi kuitenkin peruuttaa missä tahansa sovittelun vaiheessa (SovitteluL 1:2.1 §).

Parisuhdeväkivaltarikoksissa vain poliisi- tai syyttäväviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä (SovitteluL 3:13.2 §). Tyypillisesti sovitteluun soveltuvia rikoksia ovat lievät ja perusmuotoiset pahoinpitelyt, kun taas törkeiden tekemuotojen rikoksia tai seksuaalirikoksia ei yleensä sovitella. (SovitteluL 1:3.1 §; HE 93/2005 vp, 11,16). Arviossa otetaan huomioon tapauksen erityispiirteet ja olosuhteet esimerkiksi siten, että osapuolten keskinäinen suhde voi estää sovittelun heikomman osapuolen etujen turvaamisen vuoksi. Näin ollen lähisuhteissa tapahtuneiden rikosten sovitteluun tulee suhtautua maltillisesti. (HE 93/2005 vp, 16-17.) Poliisi kuitenkin kannustaa parisuhdeväkivallan osapuolien osallistumista sovitteluun, sillä useassa tapauksessa parisuhde jatkuu tapahtuneen rikoksen jälkeenkin. Sovittelu tarjoaa hyvän vaihtoehdon käräjöinnille siinäkin mielessä, että oikeusprosessiin kuluvat rahat otettaisiin yleensä yhteisestä taloudesta, mikä olisi omiaan synnyttämään uusia riitoja pariskunnan välille. (Haastattelu 13.9.2012.)

Sovittelutoimisto päättää, soveltuuko tapaus soviteltavaksi ja tarkistaa, että vaadittavat edellytykset täyttyvät. Kun asia on otettu käsittelyyn, sovittelutoimisto nimeää sovittelijan sekä hankkii osapuolten suostumuksella tarvittavat asiakirjat poliisilta, syyttäjältä tai muulta taholta. (SovitteluL 3:16.1 §.) Sovittelija järjestää sovittelutapaamiset ja sovittelee asiaa puolueettomasti kunnioittaen molempia osapuolia. Sovittelussa yritetään löytää kaikin puolin tyydyttävä ratkaisu rikoksen uhrille aiheutuneiden henkisten ja aineellisten haittojen korvaamiseksi. Sovittelutapaamiset järjestetään yleisön läsnä olematta ja osapuolten täytyy osallistua sovitteluun henkilökohtaisesti. (SovitteluL 3:17.1; 18:1.)

Sovittelun päätteeksi sovittelija toimittaa poliisille ja syyttäjälle tiedon sovittelun kulusta ja lopputuloksesta (SovitteluL 3:16.1 § k.4). Jos osapuolten välille saadaan sovinto, sovittelija laatii siitä kirjallisen sopimuksen (HE 93/2005 vp, 22.) Sopimuksessa voidaan sopia esimerkiksi vahingonkorvauksista, anteeksiannosta, alkoholin käytön vähentämisestä ja terapiaohjelmista (Sambo & Uotila 2010, 173-175; Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Parisuhdeväkivallan sovittelu ei poista rikoksen rangaistavuutta, eli asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa sovittelusta huolimatta (SovitteluL 1:3.3 §, haastattelu 13.9.2012). Lievempien rikosten osalta sovinto voi johtaa kuitenkin asian käsittelyn päättymiseen viranomaisessa. Sovittelun myötä syyte voi jäädä myös nostamatta tai tekijä saada lievemmän rangaistuksen. (ROL 1:8.1 §; HE 93/2005 vp, 16-17.) Jos parisuhdeväkivallan sovittelusta saadaan myönteinen tulos, syyttäjä voi tehdä esitutkinnan rajoittamispäätöksen poliisin esityksestä, sillä sovittelusopimus on hyvä peruste sille, ettei asiaa tarvitse viedä käräjäoikeuteen. Asian eteenpäin vieminen voisi olla kohtuutonta siinä tilanteessa, kun asianosaiset ovat jo saaneet sovinnon aikaan. (Haastattelu 13.9.2012; Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Parisuhdeväkivallan sovittelussa voi olla vaarana tilanne, jossa osapuolten suhteessa valtaa käyttävä rikoksen tekijä pyrkii kontrolloimaan uhrin käyttäytymistä. Sovittelun onnistuminen edellyttää tasa-arvoista neuvotteluasemaa, joka ei useinkaan toteudu toisen osapuolen käyttäessä väkivaltaa toista kohtaan. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 158-159.) Parisuhdeväkivaltarikosten osalta on myös

tyypillistä, että osapuolet ovat sopineet asian keskenään jo ennen sovittelua ja myönteinen sovittelupäätös kirjataan tämän perusteella. Tällöin mahdollista painostusta on vaikea havaita. Huomioitavaa on kuitenkin se, että sovitteluun ei lähetetä tapauksia, joissa tekijällä on taustalla aikaisempia pahoinpitelyrikoksia. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

4.6 Esitutkinnan päättyminen

Esitutkinta päätetään, kun on saatu kerättyä tarvittava aineisto jutun syyteharkintaa varten. Jos rikoksen selvittäminen jää puutteelliseksi vähäisten todisteiden vuoksi, tutkinta voidaan keskeyttää määräajaksi. Tällöin mahdollisten uusien todisteiden ilmaantuessa esitutkinta jatkuu normaalisti. Niin tutkinnan päätymisestä kuin keskeyttämisestäkin on viipymättä ilmoitettava asianomistajille ja muille esitutkinnan asianosaisille. (ETL 47 §; Helminen ym. 2005, 222-223.)

Esitutkinnan päätyttyä laaditaan esitutkintapöytäkirja, johon kootaan kaikki esitutkinnasta kertynyt aineisto kuten kuulustelupöytäkirjat, selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä muut asiakirjat ja tallenteet, joilla katsotaan olevan merkitystä jutun ratkaisemisen kannalta (ETL 40 §). Yleensä yhden rikosilmoituksen pohjalta laaditaan yksi pöytäkirja. Tilanteissa, joissa samassa rikosilmoituksessa ilmoitetaan useammasta rikoksesta, voidaan tarvittaessa laatia joka rikoksesta erilliset pöytäkirjat. Esitutkintapöytäkirjaan liitetään jäljennös rikosilmoituksesta. (Helminen ym. 2005, 233.)

4.6.1 Poliisin tekemä ei rikosta –päätös

Esitutkintaviranomainen voi tehdä ratkaisun esitutkinnan lopettamisesta, mikäli esitutkinnan aikana käy ilmi, ettei rikosta ole tehty (ETL 43.2 § k.1). Päätöksen edellytyksenä on kuitenkin se, että asiaa on selvitetty pitkälle, eikä mitään viitteitä rikoksen tapahtumisesta ole löydetty. Esitutkinnassa voidaan esimerkiksi todeta, että tehty teko ei täytä minkään rikoslaissa olevan rikoksen tunnusmerkistöä. Tällöin asiaa ei voida saattaa syyteharkintaan, koska tuomioistuimien käsittelee

vain tapahtuneita rikoksia. (Helminen ym. 2005, 252-253.) Esitutkinta lopetetaan myös sillä seurauksella, mikäli tapauksessa ei ole ketään, jonka voisi panna syytteeseen (ETL 43.2 § k.1). Myös epäillyn kuolema ennen jutun viemistä syyteharkintaan pysäyttää esitutinnan (Helminen ym. 2005, 253). Samoin tapahtuu silloin, kun rikoksen syyteoikeus on vanhentunut (RL 8:1.2 §; Helminen ym. 2005, 253).

Parisuhdeväkivallan esitutkinnassa voidaan päätyä ei rikosta –päätökseen esimerkiksi silloin, kun on kyse lievästä rikoksesta, josta ei ole näkyviä vammoja tai muuta näyttöä ja osapuolet kiistävät tapahtuneen (Haastattelu 13.9.2012). Joskus myös silloin, kun asianomistaja on valehdellut rikoksen tapahtuneen, mutta myöhemmin peruu syytökset, voi poliisi tehdä ei rikosta –päätöksen. Poliisi ei kuitenkaan voi tehdä kyseistä päätöstä sillä perusteella, että näyttöä ei ole tarpeeksi, koska näytön arviointi kuuluu syyttäjälle. Pääsääntöisesti epäselvät tapaukset viedään syyttäjän päätettäväksi, joten poliisin tekemä ei-rikosta päätös on parisuhdeväkivaltatapauksissa melko harvinainen. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

4.6.2 Esitys esitutinnan rajoittamisesta

Koska pääosa parisuhdeväkivaltarikoksista on virallisen syytteen alaisia, on esitutkinta aina aloitettava ja saatettava loppuun. Esitutkinta voidaan jättää kuitenkin myös toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa esitutkintalain mukaisilla perusteilla. (ETL 2 §, 4 §; Helminen ym. 2005, 189,219.) Tutkinnanjohtaja tekee syyttäjälle ehdotuksen esitutinnan rajoittamisesta. Syyttäjä päättää oman harkintansa mukaan, hyväksyykö hän ehdotuksen. Rajoittamispäätöksessä voidaan sekä rajoittaa tutkintatoimenpiteitä että jättää esitutkinta kokonaan toimittamatta. Rajoittamisessa ei oteta kantaa epäillyn henkilön syyllisyyteen tai syyttömyyteen, eikä näyttökysymysten epäselvyys estä esitutinnan rajoittamista. (Helminen ym. 2005, 189, 219.)

Esitutinnan rajoittamisen edellytyksenä on se, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta kyseisestä rikoksesta oikeudenkäynnistä rikosasioissa an-

netun lain 7 § tai 8 §:n mukaisesti. Toisena edellytyksenä on se, että yleinen tai yksityinen etu ei vaadi syytteen nostamista. (ETL 4.3 §.) Yleinen etu tarkoittaa lähinnä rikosoikeudelliseen järjestelmään liittyvää mekanismia. Esimerkiksi tilanteissa, joissa rikosepäily on herättänyt paljon julkista huomiota tai rikoksesta epäilty on yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa yleinen etu todennäköisesti edellyttää syyteharkintaa ja mahdollista syytteen nostamista. Yksityinen etu taas viittaa useimmiten asianomistajan korvausintressiin. Sen arvioimiseen vaikuttavat esimerkiksi kärsityn vahingon määrä, osapuolten taloudelliset olot sekä se, onko asianomistajalla mahdollisuutta saada kärsimänsä vahinko korvatuksi vakuutuksesta. (Tolvanen ym. 2011, 62.)

Esitutinnan rajoittaminen voi olla seuraamusluontoinen, kustannusperusteinen tai prosessuaalinen. Seuraamusluontoinen rajoittaminen voidaan tehdä esimerkiksi vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus- tai konkurrenssiperusteella. (ROL 1:7-8 §; Valtakunnansyyttäjänvirasto 2007, hakupäivä 15.10.2012.) Vähäisyysperusteinen rajoittamispäätös voidaan tehdä silloin, kun rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja teko on kokonaisuutena arvostellen vähäinen (ROL 1:7.1 § k.1). Nuoruusperusteessa otetaan puolestaan huomioon alaikäisen tekijän ikä sekä ymmärtämättömyys ja kohtuusperusteessa esimerkiksi osapuolten välillä saavutettu sovinto tai tekijälle rikoksesta aiheutuneet muut seuraukset (ROL 1:7.1 § k.2; ROL 1:8.1 § k.1). Konkurrenssiperuste voi tulla kyseeseen silloin, kun rikos ei kokonaisrangaistusta määrättäessä tulisi vaikuttamaan lopputulokseen (ROL 1:8.1 § k.2).

Esitutkinta voidaan lopettaa kustannusperusteisesti silloin, kun tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen (ETL 4.4 §). Prosessuaalinen rajoittaminen taas tarkoittaa sitä, että esitutkinta lopetetaan sen perusteella, että rikoksesta ei ole näyttöä, rikosta ei ole tapahtunut, syyteoikeutta ei ole tai syyteoikeus on vanhentunut (ETL 4.4 §; ROL 1:6 §; 1:2 §).

Parisuhteessa tapahtuneen pahoinpitelyn kohdalla voi käydä esimerkiksi niin, että tekijän ja asianomistajan sovinnon vuoksi esitutkintaa rajoitetaan kohtuus-

perusteella (Aula 2010, 66). Kohtuusperusteeksi käy myös se, että parisuhdeväkivaltaan syyllistynyt käy läpi väkivallan katkaisuhjelman (Allstedt 2005, 22). Esimerkiksi Noposen (2007) tekemän tutkimuksen mukaan Helsingin Malmin sairaalassa kirjatuista 400 pahoinpitelystä 105 tapausta oli pari- ja lähisuhdeväkivaltaa. Rikosilmoitus tehtiin 59 %:ssa tapauksista ja esitutkintaa päädyttiin puolestaan rajoittamaan seitsemässä tapauksessa. (Noponen 2007, 48.) Rikostorjuntayksikön johtajan arvion mukaan rajoittamispäätöksiä tehdään parisuhdeväkivaltatapauksissa kuitenkin paljon useammin, noin puolessa kaikista tapauksista (Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

4.6.3 Syyteharkintaan lähettäminen

Esitutinnan päätyttyä asia toimitetaan syyttäjälle syyteharkinnan suorittamista varten (ETL 43.1 §). Tutkinnan päätyttyä poliisi arvioi, riittääkö saatu näyttö asian viemiseen syyttäjän harkittavaksi. Syyteharkinta on yleisin tapa päättää asian esitutkinta. (Helminen ym. 2005, 248.) Jos juttu lähetetään syyteharkintaan, esitutkintapöytäkirja toimitetaan syyttäjälle, jolle myös asian ratkaisuvallta siirtyy (ETL 15.3 §; Helminen ym. 2005, 251). Jos näyttökysymys on harkinnanvarainen, on asia toimitettava syyttäjälle (Helminen ym. 2005, 249). Parisuhdeväkivaltarikoksissa noin puolet tapauksista päättyy syyteharkintaan. Monissa syyteharkintaan menevissä tapauksissa sovitteluun ei ole suostuttu, väkivaltaisuutta on esiintynyt myös aiemmin tai epäilty on kiistänyt teon. (Tasanto 14.9.2012, haastattelu.)

Syyteharkinta voi johtaa syytteen nostamiseen, syyttämättäjättämiseen tai niin sanottuun seuraamusluonteiseen syyttämättäjättämiseen (ROL 1:6-8 §). Parisuhdeväkivaltatapauksissa seuraamusluonteinen syyttämättäjättäminen voi tulla kyseeseen melko usein (Aula 2010, 63). Syyttäjä voi tehdä seuraamusluonteisen syyttämättäjättämisen esimerkiksi silloin, kun rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja teko on vähäinen (ROL 1:7.1 § k.1). Tämän lisäksi syyte voidaan jättää nostamatta muun muassa silloin, jos seuraus olisi tekijälle kohtuuton ottaen huomioon osapuolten välillä saavutettu sovinto, tekijän henkilökohtaiset olot tai sosiaali- ja terveydenhuollon

toimet (ROL 1:8.1 § k.1). Parisuhdeväkivaltatapauksissa syyttämättäjättäminen perustuu usein osapuolten väliseen yksityiseen sovintoon tai sovittelumenettelyyn, mutta myös tekijän osallistuminen väkivallan katkaisuojelmiin voi olla yksi peruste. Suurin osa syyttämättäjättämispäätöksiä koskee pahoinpitelyjä. (Aula 2010, 66, 68.) Kuten syyteoikeutta koskevassa luvussa kerrottiin, myös raiskauksen kohdalla voidaan tehdä syyttämättäjättämispäätös, jos uhri omasta vaakaasta tahdosta pyytää, että syytettyä ei nosteta (RL 20:12 §).

Parisuhdeväkivallan tekojen syyttämättäjättämistä on kritisoitu esimerkiksi siitä syystä, että päätöksen taustalla olevan sovittelun onnistumista ja tasa-arvoisen neuvotteluaseman saavuttamista osapuolten välille ei voida taata. On myös katsottu, että syyttäjän harkinnassa osapuolten välinen läheinen suhde saattaa vaikuttaa liikaa syytteen nostamatta jättämiseen. Etenkin parisuhdeväkivaltarikoksissa on ongelmallista, että asianomistajan suhtautumiselle annetaan suuri rooli syyteharkinnassa, vaikka hänen vapaata tahdonmuodostusta voi olla syytä epäillä. (Jonkka 2003, 479.) Esimerkiksi eräässä parisuhdeväkivaltatapauksessa, jossa syyttäjä päätyi seuraamusluontoiseen syyttämättäjättämiseen, mies oli puristanut vaimoaan kurkusta ja lyönyt useita kertoja nyrkillä kasvoihin. Tämän lisäksi mies oli lyönyt uhriaan kukkaruukulla otsaan, josta oli syntynyt muutama sentin mittainen haava. Perusteeksi syyttämättäjättämiselle syyttäjä oli ilmoittanut osapuolten välillä saavutetun yksityisen sovinnon sekä sen, että kummallakaan ei ollut vaatimuksia toista kohtaan. (Jonkka 2003, 475.)

5 POLIISIN KEINOT PARISUHDEVÄKIVALLAN KIERTEEN KATKAISEMISEKSI

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on erilaisia väkivallan vähentämishjelmia syntynyt niin kansallisella kuin paikallisellakin tasolla. Poliisin paikallinen turvallisuussuunnittelu eroaa kuitenkin paikkakunnittain melko paljon. Väkivallan ehkäisyssä on erityisesti kiinnitetty huomiota eri viranomaisten, etenkin poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen yhteistyöhön väkivallan tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi sekä siihen puuttumiseksi. (Hukkanen 2009, 46-47, 55.) Seuraavissa luvuissa kerrotaan yleisesti poliisin yhteistyöstä eri viranomaisten kanssa muutamia esimerkkejä hyväksikäyttäen sekä tarkastellaan poliisin koulutuksen ja kenttätoiminnan tehostamista parisuhdeväkivaltarikoksissa.

5.1 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa

Sidosryhmäyhteistyötä tarvitaan parisuhdeväkivallan ehkäisyyn. Esimerkiksi Oulussa poliisi on yhteistyössä kunnan kanssa luonut paikallistason rikosentorjunnan verkostoja ja turvallisuussuunnitelmia. (Pajala 2002, hakupäivä 30.7.2012.) Oulussa toimii perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyöryhmä, jonka pyrkimyksenä on kehittää kokonaisvaltaista yhteistyötä muun muassa parisuhdeväkivaltatapauksissa ja ennaltaehkäistä näiden rikosten tapahtumista. Työryhmässä on edustettuna useita eri viranomaisia, muun muassa poliisi, päihdehuolto, sosiaalinen ja taloudellinen tuki sekä rikosuhripäivystys, jotka pyrkivät koulutuksen avulla rikosten varhaiseen tunnistamiseen ja puuttumiseen sekä eri toimijoiden tehtävien selkeyttämiseen perheväkivaltatyössä. (Oulun kaupunki 2009, hakupäivä 27.5.2012.) Oulun kaupungin perheväkivallan torjumisessa korostetaan esimerkiksi kaikkien viranomaisten tarkkaa ja objektiivista väkivallan dokumentointia, joka korostuu etenkin terveydenhuollossa mahdollisia tutkintatoimia helpottavina seikkoina (Oulun kaupunki 2009, hakupäivä 27.5.2012).

Toimintaperiaatteiden kehittämisen myötä tieto parisuhdeväkivallasta voi tulla poliisin tietoon useaa eri kautta, kuten esimerkiksi A-klinikan, Oulun kriisikes-

kuksen tai Oulun seudun yhteispäivystyksen kautta. Keskeistä on se, että kunkin toimialan työntekijät kiinnittävät tarpeeksi huomiota palveluun hakeutumisen syihin, jolloin asiakas voidaan ohjata jatkotoimenpiteisiin, esimerkiksi rikosilmoituksen tekemiseen. Väkivallan puheeksi ottamista on pyritty helpottamaan erilaisilla työntekijöiden käytössä olevilla kysymyslomakkeilla ja asiakkaille suunnatuilla väkivaltaesitteillä. Poliisin tehtävänä on vastavuoroisesti esitutkinnan suorittamisen lisäksi ohjata parisuhdeväkivallan osapuolia erilaisiin tukitoimintoihin, joita ovat esimerkiksi terveydenhuolto, sovittelu, rikosuhripäivystys ja ensi- ja turvakodin palvelut. (Oulun kaupunki 2009, hakupäivä 27.5.2012.)

Hallitus pitää tärkeänä myös yhteistyömalleja, joiden avulla poliisi ohjaa parisuhdeväkivallan tekijöitä väkivallan katkaisuojelmiin. Malli on ollut onnistuneesti käytössä esimerkiksi Espoossa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 60.) Tämän lisäksi kaikissa rikoksissa syyttäjän ja poliisin yhteistyö on tärkeää, mutta kumppanin tekemässä väkivallassa on erityisen merkityksellistä, että teko saatetaan nopeasti syyteharkintaan ja oikeuteen. Kun uhri kokee itsensä uhatuksi, syyttäjän ja poliisin on sovittava tehokkaasti menettelytavoista kyseisessä tapauksessa. (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 37.)

Oulun poliisilaitos on ollut muiden paikallisten viranomaisten ohella edelläkävijänä moniammatillisessa riskienarviointikokouksessa eli MARAK-ohjelmassa. MARAK:in avulla pyritään tunnistamaan korkean riskin parisuhdeväkivaltatapahtuksia ja katkaisemaan väkivallan kierre. Moniammatilliseen työryhmään kuuluu edustajia poliisin lisäksi esimerkiksi seurakunnasta, ensi- ja turvakodista, mielenterveyspalveluista, rikosuhripäivystyksestä, rikosseuraamuslaitoksesta ja aikuissosiaalityöstä (Pirilä 2012, 9).

Menettely on kaksivaiheinen. Prosessi alkaa uhrin ilmoittaessa jollekin viranomaiselle kokemastaan väkivallasta tai sen uhasta. Kaikilla viranomaisilla on käytössään samanlainen riskienarviointilomake, joka täytetään yhdessä asiakkaan kanssa. Lomakkeessa on kysymyksiä perheen väkivaltataipumuksista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012, hakupäivä 8.11.2012; Tasanto

14.9.2012, haastattelu; Pirilä 2012, 4.) Jos väkivaltatapaus osoittautuu riskienarviointilomakkeen perusteella niin sanotun korkean riskin tapaukseksi, lähetetään se asiakkaan suostumuksella MARAK-työryhmän käsiteltäväksi ja ohjataan uhri tarvittavien tukitoimien piiriin. Poliisi voi auttaa uhria esimerkiksi ohjeistamalla rikosilmoituksen tekemistä ja määräämällä tekijälle väliaikaisen lähestymiskiellon. (Pirilä 2012, 10-12.) Kriteerit täyttyvät, jos lomakkeen kahdeskymmenestä neljästä kysymyksestä vähintään 14 toteutuu tai jos esimerkiksi kotihälytystilanteita on ollut samassa osoitteessa vuoden aikana huomattavan suuri määrä (Pirilä 2012, 16).

Työryhmässä edustajat vaihtavat tietojaan tapauksesta ja pohtivat toimenpiteitä turvallisuuden lisäämiseksi. Poliisilla tällainen toimenpide voisi olla esimerkiksi tutkinnan tehostaminen menneillään olevassa jutussa. Tämän jälkeen tilannetta myös seurataan ja uudet väkivallan teot otetaan käsittelyyn MARAK:issa. (Pirilä 2012, 13.) Kokemukset moniammatillisesta riskienarviointikokouksesta ovat olleet positiivisia (Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Eräs hyvä esimerkki viranomaisyhteistyöstä on Helsingin Malmin sairaalassa käytössä oleva pahoinpitely- ja kehokarttalomake, jonka avulla parisuhdeväkivaltaa pystytään tunnistamaan paremmin ja saamaan tekijöitä vastuuseen useammin. Lomakkeelle merkitään uhrin suostumuksella vammojen mitat ja sijainti kehossa sekä liitetään siihen valokuvat. Tämän lisäksi lomakkeelle kirjataan esimerkiksi uhrin ja tekijän välinen suhde ja tekotapa. (Noponen 2007, 10-12.) Kehokarttalomake on osoittautunut hyödylliseksi esimerkiksi niissä tapauksissa, joissa asianomistaja kiistää myöhemmin teon tapahtuneen. Kirjallinen todistusaineisto lomakkeella antaa hyvän pohjan syyteharkinnalle, jos asianomistaja on jossain vaiheessa kertonut tapahtuneesta samalla tavalla poliisille. (Noponen 2007, 57-58.) Toimintatavan etuna on myös se, että sairaalassa voidaan kuvata myös vaatteiden alla olevat vammat paljon paremmin kuin poliisin toimesta. Lomaketta voidaan käyttää myös lääkärinlausunnon kirjoittamisen tukena. (Noponen 2007, 60-61.)

Niin sanottu Itä-Helsingin malli pyrkii tuomaan puolestaan helpotusta toistuvaan parisuhdeväkivaltaan. Mallissa poliisi kerää ns. TOP-listaa niistä henkilöistä ja

osoitteista, joiden luona kotihälytyksiä joudutaan tekemään toistuvasti väkivallan vuoksi. Poliisi jakaa kyseiset listat sosiaalitoimelle, joka valitsee listasta muutama kohdepariskunnan tai henkilön. Sosiaalitoimi ja lähipoliisi ehdottavat kohteelle vapaaehtoista kotikäyntiä, jossa kartoitetaan ongelmakohtat ja määritellään tuen tarve. Vaikutus henkilöiden käytökseen on ollut mallissa positiivinen. (Hukkanen 2009, 73.)

Kuten jo aikaisemmin mainittiin, viranomaisten yhteistyötä parisuhdeväkivaltatapauksissa rajoittavat erilaiset salassapitosäännökset (Niemi-Kiesiläinen 2004, 181). Salassa pidettävien tietojen luovuttamiselle tulee olla ensisijaisesti asiakkaan yksilöity ja vapaaehtoinen suostumus (PotilasL 4:13.1-2 §; AsiakasL 3:16 §; Oulun kaupunki 2009, hakupäivä 27.5.2012). Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tiedonkulku viranomaisten välillä parisuhdeväkivaltatapauksissa on kasvanut. Esimerkiksi Malmin mallissa sairaala teki ilmoituksia poliisille erityisesti parisuhdeväkivaltatapauksissa ja vaihtoi tietoja potilaan vammoista, mikä tuki tapaus-ten esitutkintaa. (Noponen 2007, hakupäivä 15.5.2012.)

5.2 Kenttäpartio- ja tutkintatoimien tehostaminen sekä koulutus

Kansallisella tasolla poliisin toimintaa parisuhdeväkivaltatapauksissa on pyritty tehostamaan vuodesta 2002 lähtien painopisteenä erityisesti naisiin kohdistuva väkivalta. Asiaan on pyritty kiinnittämään huomiota sekä poliisin peruskoulutuksessa että työpaikkakoulutuksessa. (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 6.) Esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulu on tarjonnut poliiseille koulutusta fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa kohdanneiden naisten sensitiivisestä kohtaamisesta, mikä edistää uhrin selviytymisen lisäksi myös rikoksen selvittämistä. Vuodesta 2012 lähtien tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan erikoispiirteistä on sisällytetty myös poliisien peruskoulutukseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 54, 56.) Tutkinnanjohtajien koulutuksessa pyritään puolestaan ottamaan huomioon myös uudemmat väkivallan torjuntakeinot, kuten perheen sisäinen lähestymiskielto (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä

sä, 37). Oulussa poliisi osallistuu myös toisten viranomaisten järjestämiin koulutuksiin sekä tukiyhdistysten palavereihin, joissa pohditaan keinoja parisuhdeväkivallan vähentämiseen (Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Oulun poliisilaitoksen kenttäpoliiseille parisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta ei ole kuitenkaan voitu järjestää, sillä resurssit käytetään lakisääteisiin koulutuksiin. Näin ollen tietous parisuhdeväkivallasta jää oman aktiivisuuden varaan. Lievien pahoinpitelyjen syyteoikeutta koskevasta lakimuutoksesta järjestettiin kuitenkin info, jossa käytiin läpi toimintatapoja kyseisissä tapauksissa. Haastattavana olleen kenttäpoliisin peruskoulutuksessa oli myös käyty läpi tyypillisiä parisuhdeväkivaltatapauksia ja toimintatapoja niihin liittyen, mutta parhaiten asiat ovat tulleet tutuiksi kokemuksen kautta. (Haastattelu 5.10.2012.)

Sisäministeriö on antanut poliisille toimintaohjeita perheväkivaltatilanteiden selvittämisestä, joiden tavoitteena on kotihälytysten vähentäminen ja poliisitoiminnan laadun parantaminen (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 8). Varhaisessa puuttumisessa lähipoliisin tarkkanäköisyys on olennaista ja sen merkitystä pyritään tuomaan esille. Väkivaltatapausten selvittämisessä kenttäpartion tulee käyttää yhä enemmän ja useammin teknisiä välineitä kuten valokuvausta ja videointia sekä omia havaintoja tapahtumien kulun selvittämiseksi. (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 27, 30.) Etenkin vaikeiden parisuhdeväkivaltatapausten tutkinnassa niihin erikoistuneisiin tutkijoihin turvautuminen lisää tutkinnan laadukkuutta (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 32; Tasanto 14.9.2012, haastattelu).

Tärkeää on myös se, että mahdollinen aiempi väkivalta selvitetään aina parisuhdeväkivaltatapauksissa, koska väkivalta on usein luonteeltaan toistuvaa (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 32). Väkivaltatapausten kirjaaminen selkeästi tietojärjestelmiin helpottaa ongelma-alueiden kartoitusta ja tämä on tärkeää toistuvan parisuhdeväkivallan tunnistamisessa (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005:10, Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, 29-30). Kenttä-

partio voikin tarkistaa ennen asuntoon menemistä kyseisen kohteen tehtävähistorian, jolloin mahdollisesta aiemmasta väkivaltakäytöksestä saadaan tietoa (Haastattelu 5.10.2012).

Hallitus päätti laatia poikkihallinnollisen naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman vuosille 2010-2015. Ohjelma sisältää toimenpiteitä väkivallan ehkäisystä, uhrin suojelemisesta ja tukitoimista sekä rikosentekijän saattamisesta vastuuseen teoistaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 3.) Parisuhdeväkivallan uusiutumista pyritään ohjelman puitteissa vähentämään poliisin toimesta etenkin lähestymiskiellon mahdollisuuksia selvittämällä ja sitä käyttämällä. Poliisin määräämää väliaikaista lähestymiskieltoa tulisi voida käyttää nopeasti esimerkiksi kotihälytystilanteissa, jolloin tekijän poistamisen ohella lähestymiskielto voitaisiin antaa hänelle tiedoksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010:5, Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, 43, 44.)

Toisaalta myös lähestymiskiellon valvomista tulisi voida parantaa, jotta siitä olisi mahdollisimman paljon hyötyä. Tämä voisi puolestaan toteutua esimerkiksi lähestymiskiellon elektronisella valvonnalla, jolloin ilmoitus kiellon rikkomisesta ei jää uhrin varaan. Teknologian mahdollisuuksia parisuhdeväkivallan torjumisessa on mietitty myös erilaisten poliisien järjestämien hälytyslaitteiden muodossa. Esimerkiksi harkinnan alla on uhkailujen kohteena olevalle puolisolle annettava hälytysranneke, jonka avulla hän saisi huomaamattomasti ja nopeasti yhteyden hätäkeskukseen. (Oikeusministeriön julkaisuja 2005:2, Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi, 52, 63.) Kyseiset toimenpiteet ovat kuitenkin vielä suunnitteluvaiheessa.

Ihmisten valistaminen suositeltavista toimintatavoista voi myös ehkäistä väkivaltaa. Esimerkiksi parisuhteessa tapahtuneen henkirikoksen tutkinnassa käy usein ilmi, että naapurit olivat kuulleet tapahtumat, mutta eivät olleet ilmoittaneet asiasta poliisille. Toisaalta myös tappouhkauksista tulisi kertoa poliisille. Henkirikoksen voi estää jo se, että poliisi osoittaa uhkaajalle tietävänsä annetusta uhkauksesta. Myös aseenkantolupien tiukempi kontrolli ja hakijoiden taustojen tarkempi selvittäminen voivat olla avuksi parisuhdeväkivaltarikosten ennaltaeh-

käisyssä. (Oikeusministeriön julkaisuja 2005:2, Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi, 64-65.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat

1. Miten parisuhdeväkivallan esitutkinta etenee käytännössä?
2. Millaisia keinoja poliisilla on käytössään parisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseksi?
3. Miten esitutkinta, esitutkintaan liittyvät toimenpiteet ja poliisin keinot parisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseksi voidaan esittää kaavion muodossa?

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia parisuhdeväkivaltarikosten esitutkintaa käytännön tasolla sekä tarkastella niitä keinoja, joita poliisi käyttää toistuvan parisuhdeväkivallan estämiseen. Kävimme läpi myös esitutkinnan aikana tehtäviä tukitoimintoja parisuhdeväkivaltarikoksissa. Edellä mainituista asioista muodostimme lopuksi kokonaiskäsityksen kaavion muodossa.

Opinnäytetyömme käsitteli ajankohtaista ja suomalaisessa yhteiskunnassa valittavan yleistä ongelmaa. Toisin kuin useat muut tutkimukset, käsitelimme työssämme ainoastaan parisuhdeväkivaltaa, rajaten tiukasti pois muiden toisilleen läheisten ihmisten välillä tapahtuvat väkivallan teot. Työssämme käydään läpi esitutkinnan eri vaiheita parisuhdeväkivallan kannalta ottaen huomioon käytännön tasolla tehtävät toimenpiteet nimenomaan kyseisten rikosten kohdalla.

Tutkimusmenetelmämme oli lainopillinen ja kvalitatiivinen. Lähteinä käytimme asiaan liittyvää lainsäädäntöä, tilastotietoa, oikeuskirjallisuutta sekä ministeriöiden ja muiden virallislähteiden julkaisuja. Keskeisiä lakeja työhömmme liittyen olivat rikoslaki, esitutkintalaki, pakkokeinolaki ja poliisilaki. Kirjallisuudesta eniten käytetyimmäksi osoittautui Johanna Niemi-Kiesiläisen teos rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Näiden lisäksi saimme hyvää tietoa esimerkiksi oikeusministeriön julkaisuista ”Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi” sekä ”Selvityksiä raiskausrikoksista”. Toteutimme myös kolme teemahaastattelua Oulun poliisilaitoksessa. Haastattelimme rikostorjuntayksikön johtaja rikosyliko-

misario Tapani Tasantoa, yhtä tutkijaa sekä kenttäpoliisia kattavan käsityksen saamiseksi esitutinnan eri vaiheista.

Parisuhdeväkivalta on pääosin naisiin kohdistuvaa ja yleensä toistuvaa väkivaltaa. Lukumääräisesti suurin osa parisuhdeväkivaltarikoksista esiintyy pahoinpitelyjen muodossa, mutta toisaalta kaikista naisiin kohdistuvista henkirikoksista parisuhdeväkivallan osuus on todella suuri, yli 60 prosenttia. Viranomaisten tietoon tulevat parisuhteessa tapahtuvat seksuaalirikokset näyttäytyvät puolestaan useimmiten lievempinä tekemuotoina. On kuitenkin tyypillistä, että samassa parisuhteessa väkivallan muotoja on monia sisältäen niin henkistä väkivaltaa, pahoinpitelyä kuin seksuaalistakin väkivaltaa.

Myös naiset syyllistyvät väkivaltaan puolisojaan ja seurustelukumppaneitaan kohtaan. Miehiin kohdistuvat parisuhdeväkivaltarikokset ovat luultavasti paljon yleisempiä kuin mistä viranomaiset saavat tiedon. Parisuhdeväkivalta kokonaisuudessaankin on laajalti piilorikollisuutta, mutta etenkin miehet jättävät ilmoittamatta kohtaamastaan väkivallasta poliisille. Parisuhdeväkivallan kirjaamismääriä on kuitenkin lisännyt vuonna 2011 voimaan tullut lakimuutos, jonka myötä myös parisuhteessa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt ovat virallisen syytteen alaisia. Kyseinen lakimuutos vaikutti esitutinnan toimittamisvelvollisuuteen niin, että nykyään poliisin on kirjattava rikosilmoitus kaikista parisuhdeväkivaltarikoksista lukuun ottamatta lievempiä seksuaalirikoksia, vaikka asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Ennen lakimuutosta oli tyypillistä, että asianomistaja perui rikosilmoituksen kumppaninsa tekemästä lievästä pahoinpitelystä, jolloin esitutkinta täytyi jättää toimittamatta.

Kaikki parisuhdeväkivaltarikokset ovat erilaisia, jolloin esitutkintakaan ei ole kaikkine piirteineen aina samanlainen. Esimerkiksi rikos tulee useimmiten ilmi akuutissa tilanteessa kotihälytystehtävän yhteydessä uhrin soittaessa hätäkeskukseen, mutta asia ei ole suinkaan aina näin. Tapahtumapaikka voi olla esimerkiksi kaupungin keskusta, rikoksen ilmoittajana voi olla naapuri tai joku perheenjäsen ja rikosilmoituksia tehdään myös jälkikäteen poliisin palvelupäivätykseen.

Läheskään kaikkiin kotihälytystilanteisiin ei liity varsinaista väkivaltaa, vaan kyse on pikemminkin alkoholin vaikutuksen alaisina olevien kumppanien välisestä suullisesta riidasta. Näin ollen usein kotihälytystehtävän tarkoituksena on tilanteen rauhoittaminen ja järjestyksen ylläpito. Jos parisuhdeväkivaltaa epäillään tapahtuneen, on tilanteessa tärkeää puhutella osapuolet erikseen, kirjata poliisin omat havainnot ylös, tarkistaa vammat ja mahdollisesti myös kuvata rikospaikkaa. Kotihälytystehtävän päätteeksi asianomistajalle kerrotaan tarvittaessa tukitoimista, yleensä mahdollisuudesta mennä turvakotiin.

Esitutkinnan tutkintatoimet näytön keräämiseksi riippuvat teon vakavuudesta. Tärkeimmät tutkintatoimet useimmissa parisuhdeväkivaltarikoksissa ovat osapuolten alustavat puhuttelut ja myöhemmin kuulustelut sekä lääkärinlausunnon hankkiminen. Lääkärinlausunnolla voi olla keskeinen merkitys näytön kannalta etenkin silloin, jos osapuolten kertomukset muuttuvat ajan kuluessa. Henkirikostapauksissa tulevat kyseeseen myös mittavimmat teknisen tutkinnan toimenpiteet, kuten laboratoriotutkimukset DNA-näytteen analysoimiseksi tai tekovälineen tutkimiseksi.

Parisuhdeväkivaltatapauksissa on hyvin tyypillistä, että osapuolet ovat sopineet asian keskenään ennen kuulusteluja, jonka vuoksi asianomistaja muuttaa kertomustaan. Esitutkinnassa tulee myös ottaa huomioon uhrin mahdollinen painostus epäillyn taholta ja siitä johtuva uhrin vaikeneminen tai valehteleminen. Jos osapuolten kertomukset ovat ristiriidassa tai asianomistaja ei halua lausua asiasta mitään eikä muuta näyttöä rikoksesta ole, tapahtumien kulun selvittäminen on hyvin hankalaa. Tämän lisäksi varsinkin lieviä pahoinpitelyjä koskevan lakimuutoksen jälkeen yhä useammin molemmat parisuhdeväkivallan osapuolet ovat sekä tekijänä että uhrina. Näin ollen parisuhdeväkivaltarikokset ovat harvoin selkeitä tapauksia, vaan sana sanaa vastaan –tilanteita, joissa ainoastaan kuulusteluissa käytettävät taktiset keinot voivat auttaa tapauksen selvittämisessä.

Rikoksen esitutkintaan liittyy myös varsinaiseen esitutkintaan kytköksissä olevia toimenpiteitä. Parisuhdeväkivaltarikoksissa etenkin pakkokeinojen käyttäminen on tärkeää rikoksen tutkinnan aikana. Etenkin vakavammissa parisuhdeväkival-

tarikoksissa epäillyn kiinniottaminen mahdollisimman pian on tärkeää, jotta rikoksen jatkaminen voidaan estää ja selvittää tapahtumien kulku tuoreeltaan. Tämän lisäksi esimerkiksi henkilökatsastus, takavarikko ja kotietsintä voivat tulla kyseeseen parisuhdeväkivaltarikoksissa. Poliisi voi myös määrätä väliaikaisen perheen sisäisen lähestymiskiellon, jos se on akuutissa tilanteessa tarpeen toisen osapuolen suojelemiseksi.

Koska suurin osa parisuhdeväkivallasta esiintyy lievinä ja perusmuotoisina pahoinpitelyinä, voidaan niitä osapuolten suostumuksella sovittaa. Parisuhdeväkivaltatapauksissa aloitteen sovittelusta voi tehdä kuitenkin ainoastaan poliisi tai syyttäjä. Haastatteluissa kävi ilmi, että poliisi pyrkii mahdollisimman monessa tapauksessa edesauttamaan osapuolten osallistumista sovitteluun, jos osapuolten välillä voidaan saavuttaa aito ja tasapuolinen neuvottelutilanne. Sovittelu tulee kyseeseen useassa parisuhdeväkivaltatapauksessa ja poliisi katsoo sen olevan erittäin toimiva, vaikka esimerkiksi hallituksen esityksen mukaan kyseisten rikosten sovitteluun tulisi suhtautua varoen.

Haastatteluista kävi ilmi, että parisuhdeväkivaltarikosten esitutkinta päättyy noin puolessa tapauksista esitutkinnan rajoittamiseen kohtuusperusteella myönteisen sovittelulopputuloksen vuoksi. Toinen puoli päättyy puolestaan syyteharkintaan. Syytä syyteharkintaan viemiselle ovat esimerkiksi vakavat rikokset, toistuva parisuhdeväkivalta, kiistetyt teot tai se, että sovitteluun ei ole suostuttu. Poliisin tekemät ei rikosta –päätökset ovat puolestaan harvinaisia, mutta voivat tulla kyseeseen lievissä rikoksissa, joissa osapuolet kiistävät tapahtuneen, eikä muuta näyttöä ole.

Poliisilla on luonnollisesti tärkeä rooli esitutkintaviranomaisena parisuhdeväkivaltarikosten selvittämisessä, mutta se pyrkii myös katkaisemaan väkivallan kierrettä ja ennaltaehkäisemään rikoksia. Vaikka salassapitosäännökset pitkälti estävät viranomaisten välistä tietojen vaihtoa parisuhdeväkivaltatapauksista, on viranomaisyhteistyötä pyritty kehittämään paikallisilla tasoilla. Esimerkiksi Oulussa on käytössä MARAK eli moniammatillinen riskienarviointikokous, jossa poliisi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa pyrkii tunnistamaan korkean riskin parisuhdeväkivaltatapauksia ja ennaltaehkäisemään kyseisiä rikoksia.

Myös koulutuksella ja tutkintatoimien kehittämisellä on oma sijansa parisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Poliisin peruskoulutuksessa käydään läpi tyypillisiä parisuhdeväkivaltilanteita ja peruskoulutuksen sisältöön on lisätty tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteistä vuodesta 2012 lähtien. Myös työpaikkakoulutusta pyritään järjestämään muun muassa viranomaisyhteistyönä, mutta kenttäpoliisien tietous parisuhdeväkivallasta on lähinnä oman aktiivisuuden ja kokemuksen varassa. Esitutinnan laadukkuutta voidaan parantaa myös esimerkiksi käyttämällä parisuhdeväkivaltaan erikoistuneita tutkijoita, toimimalla huolellisesti kotihälytystilanteessa, kirjaamalla väkivaltatapaukset johdonmukaisesti tietojärjestelmiin sekä huomioimalla väliaikaisen lähestymiskiellon mahdollisuudet.

Laadimme parisuhdeväkivallan esitutkinnasta ja esitutkintaan liittyvistä seikoista prosessikaavion. Kaaviosta käy ilmi parisuhdeväkivaltarikoksen esitutkinnan kulku rikoksen ilmitulosta esitutkinnan päättymiseen. Kaaviossa on otettu huomioon myös parisuhdeväkivaltarikosten selvittämiseksi tyypillisiä piirteitä, kuten sovittelu, perheen sisäinen lähestymiskielto sekä MARAK. Ne on liitetty tutkinnan vaiheisiin katkoviivoin, koska ne eivät ole pakollisia esitutkintaprosessissa. Esitutkinnan päävaiheet on asetettu loogiseen aikajärjestykseen ja jokaisen vaiheen kohdalle on lisätty tarkempaa tietoa siihen liittyvistä toimenpiteistä. Kaavio löytyy opinnäytetyön lopusta liitteestä 1.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön idea syntyi toisen opinnäytetyön tekijän ollessa ammattiharjoittelussa Oulun poliisilaitoksessa, kun syntyi keskustelua lieviä pahoinpitelyjä koskevasta lakimuutoksesta ja sen vaikutusten tutkimisesta. Koska lakimuutoksen myötä myös parisuhteessa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi, on sillä ollut vaikutusta poliisin työhön kirjaamismäärien nousuna. Opinnäytetyö keskittyi aluksi enemmän lakimuutokseen ja parisuhteessa tapahtuviin pahoinpitelyihin, mutta laajeni ajan myötä koskemaan kaikkia fyysisen parisuhdeväkivallan muotoja sekä poliisin keinoja väkivallan kierteen katkaisemisessa. Aiheen laajennus johtui pitkälti siitä, että tekijöitä oli kaksi ja siitä, että riittävän relevantteja lähteitä ei löytynyt pelkästään parisuhteessa tapahtuvia pahoinpitelyjä koskien. Muuttunut aihevalinta oli mielenkiintoinen muun muassa siksi, että esitutkintaa ei juurikaan käsitelty opintoissamme, joten tiedonhalu asiaa kohtaan oli suuri.

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä, sillä sen suunnittelu alkoi jo vuoden 2012 alkuvuokoina. Vaikka muutoksia työhön tuli matkan varrella melko paljon, aikataulut toteutui suurin piirtein suunnitellun mukaisesti. Haastavuutta lisäsi ehdottomasti se, että tekijöitä oli kaksi, koska yhteisen linjan ja aikataulutusten hakeminen vaati ylimääräistä työtä. Kaiken kaikkiaan onnistuimme työssämme mielestämme kuitenkin hyvin. Pystyimme liittämään parisuhdeväkivallan riittävästi esitutkintaprosessin selostamiseen, vaikka ajoittain siinä esiintyi ongelmia. Esimerkiksi käyttämämme kirjallisuus esitutkintaa koskien käsitteli aihetta ottamatta huomioon yksittäisten rikosten erityispiirteitä, jolloin esityksestä oli vaarana tulla yleisluontoinen. Myös teorian ja käytännön yhteensovittaminen esitutkinnan osalta onnistui lähinnä haastattelujen ansiosta.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset muuttuivat prosessin aikana useaan otteeseen. Alkuvaiheessa yksi tutkimusongelma liittyi naisiin parisuhdeväkivallan tekijöinä. Teoriaperustaa kirjoitettaessa huomasimme kuitenkin, että kyseisestä aiheesta ei ole riittävästi lähdemateriaalia ja vastaus kysymykseen olisi jäänyt niukaksi. Mielestämme nykyiset tutkimuskysymykset ovat onnistuneet ja

niiden välillä on selkeä yhteys. Opinnäytetyömme vastaa kaikkiin asetettuihin tutkimusongelmiin ja laatimamme kaavio kiteyttää työssä käsitellyt esitutinnan vaiheet ja niihin liittyvät seikat.

Lähteitä olemme käyttäneet opinnäytetyössämme paljon. Haasteena oli löytää ajankohtaisia lähteitä, sillä suurin osa parisuhdeväkivallasta kertovasta kirjallisuudesta ja tutkimuksista on ilmestynyt 2000-luvun alkupuolella tai sitä aikaisemmin. Onneksemme löysimme muutamia erittäin relevantteja kirjoja, tutkimuksia sekä tilastokatsauksia, joiden varaan pystyimme rakentamaan työmme. Kirjallisuudesta etenkin Johanna Niemi-Kiesiläisen teos Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta osoittautui hyödylliseksi. Tämän lisäksi käytimme oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, joista tärkeimmät olivat Rikollisuustilanne 2010 ja Perheväkivalta Suomessa. Koimme kuitenkin ajoittain hankalaksi parisuhdeväkivallan määritelmien erilaisuuden tarkastelemissamme tutkimuksissa ja kirjallisuudessakin. Hyvin usein käsitteitä perheväkivalta, lähisuhdeväkivalta ja parisuhdeväkivalta käytettiin melko laveasti, jolloin eksaktin tiedon saaminen nimenomaan parisuhdeväkivallasta saattoi olla hankalaa. Edellä mainitun lisäksi joissain fyysistä parisuhdeväkivaltaa koskevissa julkaisuissa parisuhdeväkivaltaan katsottiin kuuluvan esimerkiksi myös uhkailu tai muu henkinen väkivalta, mikä myös vaikutti aineistojen tulkintaan.

Haastattelimme tutkimustamme varten kolmea poliisia Oulun poliisilaitoksessa. Haastattelukysymykset oli laadittu koskemaan niitä osa-alueita, joista tietämyksemme oli vähäistä ja joita ei ollut juurikaan käsitelty lähdemateriaaleissa. Pyrimme siihen, että kysymysten asettelu antoi tilaa myös haastateltavien omalle kerronnalle. Halusimme välttää sitä, että haastateltava vastaisi kysymykseen ainoastaan kyllä tai ei. Litteroimme haastattelut, jotta saimme talteen kaiken hyödyllisen tiedon juuri siinä muodossa kuin se esitettiin.

Haastattelut etenivät luontevasti ja saimme paljon hyvää materiaalia työtä varten. Saimme uutta, erittäin käytännön läheistä näkökulmaa aiheeseen. Rohkeammalla lähestymistavalla ja vielä paremmalla valmistautumisella olisimme kuitenkin voineet saada entistä syvällisempää tietoa aiheesta.

Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi muutamia asioita, jotka olivat yllättäviä huomioon ottaen kaikki lähdemateriaaleista löytyneet tiedot. Nämä liittyivät esimerkiksi siihen, kuinka suuri osa poliisin kotihälytyksistä on todellisuudessa riitojen selvittämistä ja tilanteen rauhoittamista. Tiedot edellä mainitun kaltaiset haastatteluista saadut tiedot saattoivat jopa olla ristiriidassa esimerkiksi lähdekirjallisuuden tai asiantuntijakirjoitusten kanssa.

Aiheemme kannalta erittäin hyödyllistä oli se, että haastattelimme kolmea eri henkilöä, jotka työskentelevät esitutinnan eri vaiheissa. Näin ollen jokainen haastattelu painottui hieman siihen vaiheeseen, josta haastateltava osasi parhaiten kertoa. Kenttäpoliisi keskittyi eniten kotihälytyksiin ja rikosilmoitusten kirjaamiseen ja tutkija kuulusteluihin sekä muihin tutkintatoimiin. Tutkinnanjohtajan haastattelusta taas saatiin tietoa erityisesti esitutkinnasta kokonaisuutena, sen lopettamisvaihtoehdoista, keinoista väkivallan kierteen katkaisemiseksi ja vuoden 2011 lakimuutoksen vaikutuksista.

Haastattelusta saatu aineisto on jossakin määrin yleistettävissä koskemaan parisuhdeväkivaltarikosten kenttää koko Suomessa. Varsinkin esitutkintaprosessi parisuhdeväkivaltarikoksissa on samanlainen alueesta riippumatta. Joitakin eroavaisuuksia voi kuitenkin esiintyä koskien esimerkiksi koulutusta ja viranomaisyhteistyötä.

Alkukäsityksemme parisuhdeväkivaltarikosten esitutkinnasta oli se, että osapuolten emotionaalinen suhde voisi tuoda jotain erityispiirteitä esitutkintaprosessin kulkuun. Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme kuitenkin, että esitutkinta etenee lähes samalla tavalla rikoksesta riippumatta, eikä rikoksen osapuolten keskinäinen suhde juuri vaikuta, eikä saakaan vaikuttaa poliisin toimenpiteisiin esitutkinnassa. Parisuhdeväkivallalle tyypillistä on kuitenkin se, että rikoksia ei ilmoiteta kovin herkästi poliisille ja että osapuolten kertomusten muuttuminen vaikeuttaa tilanteen hahmottamista ja selvittämistä. Parisuhdeväkivaltarikosten ilmoittamiseen on suuri kynnyks, koska tekijä on uhrille hyvin läheinen ihminen. Uhri saattaa vaieta väkivallan teoista toivoen, että tekijä muuttaa käytöstään ja suhde voi jatkua normaalisti. Todellisuudessa tekijä voi hyvillä tekoillaan vain hetkellisesti, jonka jälkeen väkivallan kierre jatkuu.

Tilastojen mukaan lievien pahoinpitelyjen kirjaamismäärät kasvoivat heti lakimuutoksen jälkeen, mutta tulevat arvioiden mukaan jälleen taantumaan lähes edellisvuosien tasolle. Mahdollisesti ihmiset ovat lakimuutoksen myötä aiempaa vastahakoisempia ilmoittamaan rikoksista poliisille etenkin sen jälkeen, kun heille on selvinnyt, että rikosilmoitusta ei voi enää perua. Näin ollen lakimuutoksen vaikutus parisuhdeväkivallan ilmituloon voi pahimmassa tapauksessa jäädä vain hetkelliseksi. Kaikesta huolimatta lakimuutos mahdollistaa poliisin tehokkaamman puuttumisen vähäisempiinkin pahoinpitelyrikoksiin ainakin niissä tilanteissa, joissa havainnon rikoksesta tekee poliisi itse.

Mielenkiintoista on myös sovittelun suuri merkitys parisuhdeväkivallan esitutkinnaissa. Työtä tehdessämme ymmärsimme sovittelun tarjoamat mahdollisuudet etenkin parisuhdeväkivaltarikoksissa. Kyseessä on usein yhteistaloudessa asuva pariskunta, jolle neuvotteluilla saavutettu sovinto ilman kallista oikeudenkäyntiprosessia on etu. Toisaalta ongelmaksi voi joissain tapauksissa muodostua osapuolten ennen varsinaista sovittelumenettelyä tekemä sovinto, jonka pohjalta myönteinen sovittelupäätös myöhemmin kirjataan. Jos tekijä on esimerkiksi painostanut uhria tekemään sovinnon, todellista tasapuolista neuvotte-luasemaa osapuolten välillä ei ole saavutettu.

Opinnäytetyöstämme voisi olla hyötyä poliisien ja muidenkin viranomaisten koulutuksessa. Työstämme käy ilmi parisuhdeväkivaltarikosten luonne ja sellaisia kyseisiin rikoksiin liittyviä seikkoja, jotka viranomaisten tulisi ottaa huomioon työssään. Rikostorjuntayksikön johtajan mukaan opinnäytetyötä ja etenkin esitutkintaprosessikaaviota voisi käyttää poliisilaitoksen sisäisessä koulutuksessa sekä sovittelijoiden jatko- ja erikoiskoulutuksessa. Tämän lisäksi työtä voisi käyttää muun muassa poliisin materiaalin tukena perheväkivaltaan liittyvissä tilaisuuksissa sekä jaettavaksi poliisin yhteistyökumppaneille, kuten rikosuhripäivystykseen.

Koska opinnäytetyömme käsittelee kaikkia fyysisen parisuhdeväkivallan muotoja, jää myös esitutinnan kulun selostaminen melko yleiselle tasolle. Näin ollen jatkotutkimusaiheeksi voisi ajatella yhden rikosnimikkeen tarkastelemista esitut-

kinnan kannalta, jolloin kaikki eri vaiheet tulisivat selkeämmin ja tarkemmin esille. Oman opinnäytetyönsä saisi myös esimerkiksi parisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovittelun lopputulosten vaikuttamisesta syytteen nostamiseen tai nostamatta jättämiseen. Opinnäytteemme ei ota lainkaan huomioon vuonna 2014 voimaan tulevaa esitutkinta- ja pakkokeinolain kokonaisuudistusta, joten tämän lakimuutoksen vaikutusta parisuhdeväkivallan esitutkintaan voisi myös tarkastella. Tämän lisäksi työssä huomioidusta lievien pahoinpitelyrikosten syyteoikeuden muuttumisesta on kulunut niin vähän aikaa, että sen vaikutukset tietoon tulleen rikollisuuden määrään eivät ole vielä juurikaan nähtävissä pitkällä aikavälillä. Siksi yhtenä jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla edellä mainitun kehityskulun tarkasteleminen tulevina vuosina.

LÄHTEET

Allstedt, M. 2005. Parisuhdeväkivalta ja sen ehkäisy -Juridinen näkökulma. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisu. Hakupäivä 27.5.2012, [Http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/vwselectbydeptfinlh/06D2155842BB22D2C22570C3002C7D65?OpenDocument&dept=1&lh=etela](http://www.laaninhallitus.fi/lh/biblio.nsf/vwselectbydeptfinlh/06D2155842BB22D2C22570C3002C7D65?OpenDocument&dept=1&lh=etela).

Aula, S. 2010. Parisuhdeväkivallan uhrin toiminnan vaikutukset rikosvastuun toteuttamisessa. Edilex Asiantuntijakirjoitukset, referee-artikkeli. Hakupäivä 19.3.2012, [Http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/7860.pdf](http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/lakikirjasto/7860.pdf).

Brottsbalk 21.12.1962:700. Hakupäivä 13.7.2012, [Https://lagen.nu/1962:700](https://lagen.nu/1962:700).

Esitutkintalaki 30.4.1987/449.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999.

Flinck, A. 2006. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemmenmarja. Akateeminen väitöskirja. Hakupäivä 25.7.2012, [Http://acta.uta.fi/teos.php?id=10882](http://acta.uta.fi/teos.php?id=10882).

Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2006. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.

Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 14/1985 vp. Hakupäivä 9.11.2012, [Http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi19850014.pdf](http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi19850014.pdf).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta, HE 52/2002 vp. Hakupäivä 8.11.2012, [Http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi20020052.pdf](http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi20020052.pdf).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta, HE 34/1999. Hakupäivä 15.3.2012, [Http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1999/19990034](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1999/19990034).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta. HE 93/2005 vp. Hakupäivä 17.3.2012, [Http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050093.pdf](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050093.pdf).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamiseksi, HE 78/2010. Hakupäivä 10.2.2012, [Http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100078.pdf](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100078.pdf).

Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 57/1994. Hakupäivä 14.3.2012, [Http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940057](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940057).

Havansi, E. 2007. Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Heiskanen, M. & Ruuskanen, E. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. Hakupäivä 24.7.2012, [Http://www.heuni.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptpe=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=HEUNI_reports_kannella.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1284992338936&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf](http://www.heuni.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptpe=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=HEUNI_reports_kannella.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1284992338936&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf).

Helminen, K., Lehtola, K. & Virolainen, P. 2005. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki: Yleisen oikeustieteen julkaisuja.

Honkatukia, P. 2010. Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina. Hakupäivä 23.7.2012, [Http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptpe=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=h1i8hexjsxu4bbt.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1273672002371&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf](http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptpe=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=h1i8hexjsxu4bbt.pdf&SSURLsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1273672002371&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf).

Hukkanen, V. 2009. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan ja lasten kaltoinkohteluun liittyvät lainsäädäntö ja juridiset kysymykset –koulutus. Hakupäivä 1.8.2012, [Http://trinity.siteadmin.fi/File.aspx?id=619959&ext=pdf&routing=455339&webid=455341&name=Perhev%C3%A4kivalta%20ja%20lasten%20kaltoinkohtelu%20SEIN%C3%84JOKI%20250809](http://trinity.siteadmin.fi/File.aspx?id=619959&ext=pdf&routing=455339&webid=455341&name=Perhev%C3%A4kivalta%20ja%20lasten%20kaltoinkohtelu%20SEIN%C3%84JOKI%20250809).

Jonkka, J. 2003. Seuraamusluontoisesta syyttämättäjättämisestä väkivaltarikoksissa. Defensor Legis 2003/3. Hakupäivä 14.8.2012, [Http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/hakusivu/haku/?search=all&sent=1](http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/hakusivu/haku/?search=all&sent=1).

Jos joudut rikoksen uhriksi. Rikosasian käsittelyn vaiheet. Oikeusministeriö. 2012. Hakupäivä 27.5.2012, [Http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Josjoudutrikoksenuhriksi/Rikosasiankasittelynvaiheet](http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Josjoudutrikoksenuhriksi/Rikosasiankasittelynvaiheet).

Järvinen, S. 2011. Asianomistajan totuusvelvollisuus ja vaikenemisoikeus pääkäsittelyssä. Edilex Asiantuntijakirjoitukset, referee-artikkeli. Hakupäivä 29.7.2012, [Http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/8319/](http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/8319/).

Kainulainen, H. 2004. Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Hakupäivä 20.5.2012, [Http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1215523702525](http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1215523702525).

Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:2. Hakupäivä 1.8.2012, [Http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Julkaisuarkisto20022009/Julkaisuja/Julkaisujenarkisto/Oikeusministerionjulkaisuja2005/1146646836954](http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Julkaisuarkisto20022009/Julkaisuja/Julkaisujenarkisto/Oikeusministerionjulkaisuja2005/1146646836954).

Kotanen, R. 2010. Omistussuhteesta autonomiaan? Raiskauksen kriminalisointi avioliitossa ja aviovaimon seksuaalinen itsemääräämisoikeus Suomessa. Oikeus 2010 (4), 369-395.

Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta. Poliisihallitus. 2010. Hakupäivä 12.5.2012, [Http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/Liite_esitutkinta_ptk/\\$file/Liite_esitutkinta_ptk.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/Liite_esitutkinta_ptk/$file/Liite_esitutkinta_ptk.pdf).

Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta, 9.12.2005/1015.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Lattu, E. 2008. Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.), Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Tampere: Juvenes Print, 168-192.

Lehti, M. 2011. Henkirikoskatsaus 2010. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Hakupäivä 13.3.2012, [Http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1290609746064](http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1290609746064).

Lehti, M. 2012. Henkirikoskatsaus 2011. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Hakupäivä 24.7.2012, [Http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1324022193730](http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/1324022193730).

Lievät pahoinpitelyt virallisen syytteen alaisiksi vuoden 2011 alusta. Ajankohtaista. Oikeusministeriö. 2010. Hakupäivä 13.3.2012, [Http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/1290609475737](http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/1290609475737).

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:5. Helsinki: Yliopistopaino.

Niemi-Kiesiläinen, J. 2004. Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY.

Noponen, T. 2007. Arjen arvet. Pahoinpitely- ja kehokarttalomake väkivaltatyön välineenä. Poliisiammattikorkeakoulu. Hakupäivä 12.5.2012, [Http://www.intermin.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/arjen%20arvet/\\$file/arjen%20arvet.pdf](http://www.intermin.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/arjen%20arvet/$file/arjen%20arvet.pdf).

Noponen, T. 2007. Yhteistyö sairaalan kanssa tukee pahoinpitelyrikosten esitutkintaa. Haaste 1/2007. Hakupäivä 15.5.2012, [Http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Vakivalta/1330604143902](http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Vakivalta/1330604143902).

Nyqvist, L. 2008. Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.), Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Tampere: Juvenes Print, 129-167.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Oulun poliisilaitos. 2012. Haastattelu 13.9.2012. Tekijän hallussa.

Oulun poliisilaitos. 2012. Haastattelu 5.10.2012. Tekijän hallussa.

Pajala, M. 2002. Kotikeikka saisi jäädä ainoaksi. Haaste 2002/2. Hakupäivä 30.7.2012, [Http://www.haaste.om.fi/text/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Vakivalta/1342536493975](http://www.haaste.om.fi/text/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Vakivalta/1342536493975).

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma. Oulun kaupunki. 2009. Hakupäivä 27.5.2012, [Http://www.laaninhallitus.fi/lh/lansi/hankkeet/laheisvakivalta/home.nsf/files/Suupohja/\\$file/Suupohja.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/lansi/hankkeet/laheisvakivalta/home.nsf/files/Suupohja/$file/Suupohja.pdf).

Salmi, V., Lehti, M., Sirén, R., Kivivuori, J. & Aaltonen, M. 2009. Perheväkivalta Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Hakupäivä 24.7.2012, [Http://www.optula.om.fi/1247667026356](http://www.optula.om.fi/1247667026356).

Sambo, S. & Uotila, E. 2010. Lähisuhdeväkivallan sovittelun haasteet: Tutkimus lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa tehdyistä sopimuksista sekä syyttäjien ja sovittelijoiden näkemyksistä lähisuhdeväkivallan soveltuvuudesta sovitteluun. Oikeus 2010/2. Hakupäivä 20.3.2012, [Http://www.edilex.fi/lakikirjasto/haku/?search=lakikirjasto&sent=1](http://www.edilex.fi/lakikirjasto/haku/?search=lakikirjasto&sent=1).

Savolainen, E. 2007. Pahoinpitelyrikokset ja parisuhdeväkivalta. Pro Gradu. Hakupäivä 11.4.2012, [Http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/7082](http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/7082).

Selvityksiä raiskausrikoksista. 2012. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2012:13. Hakupäivä 29.7.2012, [Http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Selvityksiajaohjeita/Selvitystenjaohjeidenarkisto/Selvityksiajaohjeita2012/1330603001020](http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Selvityksiajaohjeita/Selvitystenjaohjeidenarkisto/Selvityksiajaohjeita2012/1330603001020).

Tasanto, T., rikosylikomisario, rikostorjuntayksikön johtaja, Oulun poliisilaitos. 2012. Haastattelu 14.9.2012. Tekijän hallussa.

Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2012. Hakupäivä 8.11.2012, [Http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/marak](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/marak).

Tietoa parisuhteesta. Henkinen väkivalta. Väestöliitto. 2012a. Hakupäivä 19.9.2012, [Http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/henkinen-vakivalta/](http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/henkinen-vakivalta/)

Tietoa parisuhteesta. Väkivallan tekijät. Väestöliitto. 2012b. Hakupäivä 19.9.2012, [Http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/vakivallan-tekijat/](http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/vakivallan-tekijat/)

Tietoa perheväkivallasta. Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2006. Hakupäivä 17.9.2012. [Http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetkotietoa/perhevakivalta/perhevakivallan_maarittely](http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetkotietoa/perhevakivalta/perhevakivallan_maarittely).

Tilastokeskus 2012. Eräiden rikostyyppien kehitys tammi–syyskuussa 2008–2012. Hakupäivä 20.10.2012, [Http://www.stat.fi/til/polrik/2012/03/polrik_2012_03_2012-10-15_TAU_001_FI.HTML](http://www.stat.fi/til/polrik/2012/03/polrik_2012_03_2012-10-15_TAU_001_FI.HTML).

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Törrönen, H. 2000. Poliisi kotikeikalla –perheväkivalta kotihälytysten näkökulmasta. Hakupäivä 12.5.2012, [Http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/vwByYearPolSve/1D5E6C48921F5272C2256B66002DC03A?OpenDocument](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/vwByYearPolSve/1D5E6C48921F5272C2256B66002DC03A?OpenDocument).

Vakavan väkivallan vähentäminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2012:37. Hakupäivä 6.8.2012, [Http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Mietintojajalautuntoja/Mietintojenjalautuntojenarkisto/Mietintojajalautuntoja2012/1330604009408](http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Mietintojajalautuntoja/Mietintojenjalautuntojenarkisto/Mietintojajalautuntoja2012/1330604009408).

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2007. VKS:2007:2 Esitutinnan rajoittaminen. Hakupäivä 15.10.2012, [Http://www.vksv.oikeus.fi/Etusivu/VKSnohjeet/Syyttamattajattaminen/VKS20072Esitutinnanrajoittaminen](http://www.vksv.oikeus.fi/Etusivu/VKSnohjeet/Syyttamattajattaminen/VKS20072Esitutinnanrajoittaminen).

Virallisen syytteen alaiset rikokset ja asianomistajarikokset. Poliisi. 2012. Hakupäivä 27.5.2012, [Http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/55A4688283395A67C2256B980043A39C?opendocument](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/55A4688283395A67C2256B980043A39C?opendocument).

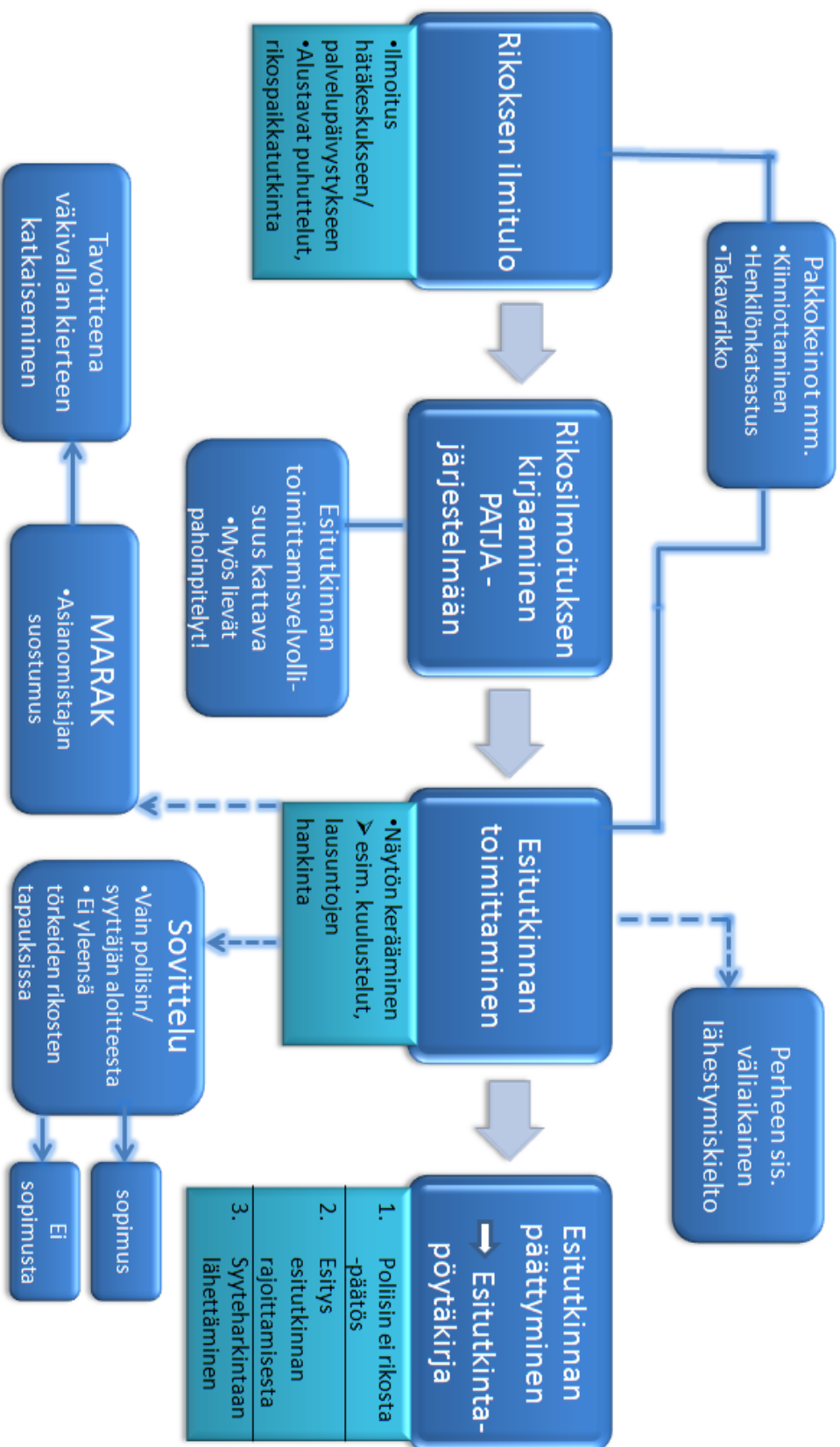
LIITTEET

LIITE 1 Kaavio parisuhdeväkivaltarikoksista ja niiden esitutkinnasta

LIITE 2 Teemahaastattelurunko

ESITUTKINTAPROSESSI

Parisuhdeväkivaltarikokset

Heidi Orava & Jutta Keränen

OULUN POLIISILAITOS

Kerrotko nimesi, asemasi ja virassaoloikasi.

Saako nimesi mainita opinnäytetyössä?

Esitutkinnan aloittaminen ja rajoittaminen

1. Millä tavoin parisuhdeväkivalta tulee useimmiten poliisin tietoon?
 - henkirikoksissa/pahoinpitelyissä/seksuaalirikoksissa
 - rikosilmoitusten peruminen
 - pari on sopinut asian keskenään ja asianomistaja kieltää rikoksen
2. Mitä rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen tapahtuu?
 - eri tutkintaluokat teon vakavuudesta riippuen
3. Rajoitetaanko esitutkintaa usein parisuhdeväkivaltarikoksissa ja millä perusteella?
 - sovinto/katkaisuohjelma
 - kustannusperuste lievissä teoissa

Toiminta kotihälytystilanteessa

4. Miten kotihälytystilanne parisuhdeväkivaltatapauksissa etenee?
 - kotihälytyshistorian tarkastaminen
 - tilanne vielä akuutti/rauhottunut kokonaan
 - tilanteen rauhoittelu/järjestyksenpito vs rikoksen tutkinta
 - epäselvyydet tapahtumien kulussa
 - tukipalveluista informointi

Tutkintatoimet ja pakkokeinojen käyttö

5. Mitkä tutkintatoimet ovat parisuhdeväkivaltarikoksissa erityisen tärkeitä?
 - teknisen tutkinnan merkitys tilanteissa joissa asianomistaja kieltää tapahtumat
 - kuulustelut
 - lapset todistajina/menettely kyseisissä tilanteissa

6. Millaisia pakkokeinoja parisuhdeväkivaltatapauksissa yleensä käytetään?
- paikalta poistamisen yleisyys
 - kiinniottaminen/pidättäminen
 - kotietsintä ja takavarikko
7. Onko väliaikaista lähestymiskieltoa/perheen sisäistä lähestymiskieltoa käytetty ja onko se ollut toimiva?

Esitutinnan päättyminen

8. Millä perusteella eri päättymisvaihtoehdot voivat tulla kyseeseen parisuhdeväkivaltarikoksissa?
- syyteharkinnan osuus kaikista rikoksista
 - ei-rikosta päätösten/rajoittamisen yleisyys
9. Eroaako parisuhdeväkivalta joltakin osin tavallisen rikoksen esitutkinnasta?

Nainen parisuhdeväkivallan osapuolena

10. Miten lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutos on vaikuttanut parisuhdeväkivaltarikosten kirjaamismäärään?
- naisten määrää rikosten tekijöinä lisääntynyt/pysynyt samana
 - lievempiä rikoksia uhrien toimesta enemmän ilmi
 - pahoinpitelyrikosten kirjaamismäärän vähentyminen vuoden 2011 nousukauden jälkeen
11. Millaista on yleensä miehiin kohdistunut parisuhdeväkivalta?
- molemminpuolista väkivaltaa/nainen ainoa aktiivinen osapuoli/itsepuolustus
 - tekojen törkeys
12. Onko parisuhteessa tapahtuneissa henkirikoksissa joitakin erityispiirteitä?
13. Millaisena näet uhrin totuudessa pysymisvelvollisuuden parisuhdeväkivaltatapauksissa?
- kertomuksen totuudenmukaisuuden epäileminen (perätön ilmoitus)
 - toisaalta uhrin vaikeneminen tapahtumista (painostus epäillyn toimesta)

Poliisi parisuhdeväkivallan kierteen katkaisijana

14. Millaisia kokemuksia poliisilla on viranomaisyhteistyöstä?

- MARAKIN toimivuus
- yhteydenottojen riittävyys muilta viranomaisilta
- salassapitovelvollisuuden tuomat esteet

15. Millaista koulutusta parisuhdeväkivaltaan liittyen on järjestetty?

- työpaikkakoulutus
- peruskoulutus

16. Miten tutkintatoimia on kehitetty parisuhdeväkivallan kannalta paremmiksi?

- huolellisuus kotihälytyksissä
- muiden viranomaisten avustavat tiedot/toimenpiteet